

1.01 izvorni znanstveni članek

UDK 37.091.5:316.77(497.4 Boštanj)"1953"

Prejeto: 29. 1. 2007

Aleš Gabrič

dr. zgodovinskih znanosti, docent, višji znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino,

Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana

e-mail: ales.gabric@inz.si

Tudi učence tepejo, kajne?

Boštanjška afera leta 1953

IZVLEČEK

Avtor v prispevku obravnava afero iz leta 1953, ki jo je sprožil novinarski članek v časopisu Slovenski poročevalec, v katerem je bil opisan primer učiteljice Josipine Papež iz Boštanja, ki naj bi do krvi pretepla več otrok. Učiteljico je zaradi neustreznih vzgojnih metod že pred tem kaznovalo disciplinsko sodišče, toda pristojni niso storili ničesar, da bi nadaljnje ekscese na šoli prekinili. Ob boštanjski aferi se je razvila širša diskusija v javnosti in v medijih. Zaradi senzacionalističnega pisanja Slovenskega poročevalca so nekateri prosvetni delavci smatrali polemiko kot frontalni napad na učiteljstvo. Uredništvo Slovenskega poročevalca je zavzelo enostransko stališče in ni hotelo objaviti nasprotnih stališč. Izrazito črno-bele ocene dogajanja je presegla komisija, ki jo je za proučitev razmer na boštanjski šoli ustanovil pristojni državni organ Svet za prosveto in kulturo Slovenije.

KLJUČNE BESEDE

Boštanj, šolska kazen, telesna kazen, Josipina Papež, Mile Smolinsky, množični mediji, novinarsko poročanje

SUMMARY

THEY BEAT PUPILS AS WELL, DON'T THEY? THE BOŠTANJ AFFAIR IN 1953

In his contribution, the author deals with the affair from 1953 triggered by a newspaper article in the newspaper Slovenski poročevalec in which the case of the teacher Josipina Papež from Boštanj who presumably beat up to the blood several children was described. The teacher was prior to the event punished by the disciplinary court because of her unsuitable educational methods; however, the authorities did not take any action in order to prevent further excesses at school. At the Boštanj affair a broader discussion in public and in the media developed. Because of sensationalist writing in Slovenski poročevalec, some educational workers considered the polemic a frontal attack on teachers. The editorial board of Slovenski poročevalec took a lopsided standpoint and did not want to publish the opposite views. The markedly black-white estimations of the event were surpassed by the commission established for the investigation of circumstances at the Boštanj school by the state agency in competence, the Svet za prosveto in kulturo Slovenije (Council for education and culture of the Republic of Slovenia).

KEY WORDS

Boštanj, school punishment, corporal punishment, Josipina Papež, Mile Smolinsky, mass media, journalistic information

Od šibe božje do prepovedi telesne kazni

Stalna spremljevalka šolskega procesa je tudi šolska kazen. Še preden so prevladali ustni in pisni opomini in ukori, je bilo v šolskih prostorih zelo popularno tudi telesno kaznovanje, šiba pa je bila najzanesljivejše sredstvo za vzdrževanje discipline in prisile za vbijanje šolske snovi v glave otrok. Že humanisti so na prehodu v novi vek kritizirali uporabo sile v šolskih prostorih in Erazem Rotterdamski je pomilovalno gledal na otroke, ki jih učitelji strašijo s sredstvi prisile in v njih ubijajo iskanje novega duha. Sloviti pedagog Jan Amos Komensky se je v 17. stoletju zavzemal za to, da je treba izključiti silo iz učnega procesa. Učitelji bi morali na učenca vplivati z besedo, z vzpodbudo in zgledom, je menil Komensky, če pa je otroka že potrebno kaznovati, sredstvo kazni ne bi smela biti šiba ali palica, ker sredstva, ki so jih uporabljali za sužnje, niso primerna za svobodno šolajoče se razumno bitje. Izjemoma so tudi najbolj napredni humanisti in pedagogi svoje dobe dopuščali telesno kazen, toda resda kot izjemo in ob posebnih pogojih.¹

V teoriji je začela telesna kazen vsaj formalno zapuščati šolski proces v času prenove in demokratizacije šolstva od srede 19. stoletja dalje. Velik del ljudi, tako učiteljstva kot staršev, se kar ni mogel sprijazniti z dejstvom, da mora tovrstna kazen zapustiti šolsko stavbo. V reformi avstrijskega šolstva po letu 1848 so se razprave dotaknile tudi telesne kazni, ki se je začela sprva uradno umikati iz višjih razredov gimnazije, kasneje pa so prepoved uporabe telesne kazni razširili tudi na nižje stopnje šolanja. Toda med uradnim in dejanskim je zijal globok prepad, ki ga ni bilo mogoče premostiti z nekaj dekreti ali novimi šolskimi predpisi.² Tudi zakonodaja prve Jugoslavije je prepovedovala uporabo telesne kazni v šolah, toda analiza, ki jo je neposredno pred drugo svetovno vojno naredil učitelj Franjo Čiček, je pokazala, da ta še zdaleč ni tujka v slovenskih šolah. Tudi večina otrok, ki jih je za mnenje povprašal Čiček, je menila, da sta šiba in tepež še vedno koristna učno-vzgojna pripomočka.³

Nova šolska oblast po letu 1945, ko je prvi slovenski šolski minister postal Ferdo Kozak, pri opredeljevanju stališč do šolske kazni ni naredila velike zarez. Ministrstvo za prosveto je že po začetku prvega povojnega šolskega leta, 10. novembra 1945, razposlalo okrožnico z navodili o vzdrževanju discipline in dopuščenih kaznih. Če-

prav je bila okrožnica naslovljena na gimnazije in učiteljska, je bila seveda namenjena vsem, ki so bili zaposleni v pedagoški stroki, saj je zahtevala, da ji poročajo o vsakršnem kršenju predpisov vsi, ki delujejo po zakonu o ljudskih šolah, zakonu o srednjih šolah in zakonu o učiteljskih. Ministrstvo je okrožnico z natančnimi navodili razposlalo zato, ker je dobivalo poročila o nediscipliniranosti učencev in tudi "o zelo nepravilnih ukrepih s strani profesorjev za doseg discipline". Ministrstvo ni dopuščalo dilem, kaj je sprejemljivo in kaj ne: "Vsak učiteljev postopek, ki bi žalil osebno dostojanstvo dijakov, kaže, da učitelj ni doumel duha časa, zato takega učitelja ne moremo imenovati vzgojitelja mladine". Še posebej ostri pa so bili v okrožnici do uporabe telesne kazni: "Učitelj, ki ne more doseči uspeha pri pouku in discipline v razredu brez telesnih kazni, kaže, da se bolj zanaša na svojo telesno kot duhovno moč. Za take učitelje ni mesta v šoli."⁴

Toda takšni učitelji v slovenskih šolah kljub vsem predpisom in pedagoškim načelom, ki jih je zagovarjal velik del učiteljstva, še vseeno niso bili stvar preteklosti.

"Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju"

Na površje je problematika telesne kazni v šoli vnovič priplavala v začetku petdesetih let ob odpiranju medijev, ko so ti začeli objavljati tudi bolj kritične tone in se je vanje vrnilo tudi polemiziranje. Široko razpravo o tem je posredno sprožil senzacionalistično pisan članek v Slovenskem poročevalcu, objavljen v dveh delih 4. in 5. aprila 1953, konflikt, opisan v njem, pa je imel globlje korenine. Vse skupaj se je, po navedbah v Slovenskem poročevalcu, začelo že oktobra 1951, ko je Alojz Malovrh, nekdanji državni uslužbenec iz Krškega, v glasilu Osvobodilne fronte okraja Krško Naše delo objavil članek z naslovom "Ali je to vzgoja naših otrok?" Članek je v lokalnem okolju dvignil precej prahu, učiteljica Papeževa pa je prišla pred okrajno disciplinsko sodišče. To jo pritrldilo Malovrhovim navedbam in Papeževi zaradi neprimerne pedagoškega dela izreklo opomin. Kaznovana se s tem ni sprijaznila, temveč je proti piscu prispevka vložila tiskovno tožbo na okrajno sodišče v Celje. Izkazalo se je, da to za zadevo ni pristojno, ker je bila v postopku tudi vojaška oseba, in je sodni spis odstopilo vojaškemu sodišču v Ljubljani. Na prvi obravnavi 1. oktobra 1952 je 11 prič potrdilo navedbe Malovrha, zaradi česar je sodišče tožbo zavrnilo in obtoženega oprostilo kakršnekoli krivde.⁵ Papeževa se s tem ni mogla

1 Več o tem glej: Strmčnik, Zgodovinski oris razumevanja in pomena pedagoške kazni.

2 Več o tej tematiki tudi z navajanjem širše literature je objavljeno v zborniku ob razstavi "Stara šola novo tepe" v: *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 12, 2003, št. 2.

3 Šuštar, S šiba je križ, str. 251–253.

4 AS 231, šk. 41, dok. 10864/1–45.

5 Smolinsky, Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju, I. del.

Šola v Boštanju sredi 20. stoletja (SŠM, fototeka)

sprijazniti in je hotela na vsak način dokazati, da je vse skupaj rezultat zarote proti njej. Otroci oziroma njihovi starši, ki so na sodišču pričali proti Papeževi, so bili na koncu leta primerno "nagrajeni" z negativnimi ocenami. Ana Javoršek je kasneje izjavila: "Kakor hitro pa je prišlo vmes naše pričevanje v korist tov. Malovrha, se za njo (hčer Hildo, op. p.) ni več zanimala, niti je ni več pogledala, nakar je otrok ob koncu leta zaostal, čeprav je imel vse pogoje, da bi lahko izdelal. Celotno vedenje, v katerem je imela v prvem polletju 5, je imela ob koncu šolskega leta 3, čeprav je tako mirna, da mi je poprej Papeževa sama govorila, da je otrok še premiren. Zdaj, ko razred ponavlja, je imela v prvem polletju same štirice in petice in le eno trojko vmes."⁶

Po prvi razpravi na sodišču se je Papeževa v kaznovanju otrok malce umirila, večjo zagretost pri discipliniranju otrok pa naj bi po navedbah Slovenskega poročevalca pokazal novi šolski upravitelj Jože Mazaj, ki je zamenjal Franca Vučajnika, ki prav tako ni bil izbirčen pri izbiri sredstev za dosego ubogljivosti. Toda Papeževa je nadaljevala svoj sodni pohod in se pritožila na višje sodišče, ki je zaradi proceduralnih pomanjkljivosti razveljavilo sodbo in vrnilo postopek na začetek. Prvostopenjsko vojaško sodišče je po 17 mesecih 21. februarja 1953 zopet razpravljalo o primeru Papeževa proti Malovrhu in svojo prvotno odločitev postavilo na glavo. Tokrat je bil Malovrh zaradi kleve-

tanja Josipine Papež obsojen na tri mesece zapora, pogojno na eno leto, in na plačilo sodnih stroškov, ki so zaradi dolgega postopka precej narasli.⁷

Po navedbah novinarja Slovenskega poročevalca je Papeževa v iskanju svoje pravice našla zagovornike v večini občinskih struktur. Na njeno stran je stopil občinski ljudski odbor Boštanj, katerega člani so bili bogatejši kmetje, med njimi tudi mož Papežev, "medtem ko je predsednik tega ljudskega odbora človek, ki mu ljudje na vasi očitajo, da je bil sodelavec okupatorja". Občinski odbor za prekrške, ki ga je vodil Jože Mazaj, je po sodni razpravi poklical na občino starše otrok, ki so pričali proti Papeževi, kjer naj bi jim razlagal, da so njihovi otroci barabe in lumpje ter da jih je treba večkrat tepsti. Tistim, ki se niso pokorili volji občinskih mogotcev, naj bi grozili, da bodo njihove otroke poslali v poboljševalnico. Pred drugo razpravo prvostopenjskega sodišča je odbor Zveze komunistov v Boštanju sklical še odprt sestanek, ki se ga je udeležilo le nekaj članov osnovne partijske organizacije, zato pa toliko več vaških mogotcev, ki so obsodili Malovrhov članek in glavne priče proti Papeževi proglasili za neverodostojne.⁸

Na drugi razpravi so prizadeti že nekoliko omilili svoje izjave, saj so se bali posledic, ker se od prve prijave na šoli ni dosti spremenilo. Proti Papeževi so pričali otroci in starši, v obrambo Papežev pa nekdanji upravitelj šole Franc Vučajnik,

⁶ Smolinsky, *Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju*, II. del.

⁷ Smolinsky, *Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju*, I. del.

⁸ Smolinsky, *Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju*, II. del.

novi upravitelj šole Jože Mazaj ter inšpektor Sveta za prosveto in kulturo Stane Mihelič in tajnica Združenja profesorjev in predmetnih učiteljev LR Slovenije Marija Vedernjak. Slednja sta po objavi članka Malovrha decembra 1951 obiskala Boštanj in se po lastni izjavi s pristojnimi in prizadetimi skušala dogovoriti, "kako bi bilo mogoče pri otrokih ublažiti vtis, ki ga je napravil nanje članek tov. Malovrha".⁹

Po drugi razpravi prvostopenjskega sodišča, ko je bila "pravica" prekucnjena na glavo, se z razsodbo seveda ni mogel strinjati Alojz Malovrh. Zato se je 4. marca 1953 pritožil na Vrhovno sodišče v Beogradu.¹⁰ Ta se je pozanimal pri pristojnih organih v Boštanju, kaj se dogaja, pristojni pa so bili, kot že rečeno, na strani Papeževe. Kot je malce kasneje zapisal novinar, naj bi starše, ki so pričali proti Papeževi, na občini silili v podpis nekakšnih izjav, ki jih niso mogli niti prebrati; novinar je sklepal, da je verjetno šlo za odgovor na poizvedbe vrhovnega sodišča iz Beograda.¹¹

Upoštevajoč prislovično hitrost sodstva bi se verjetno postopek še dolgo vlekel po sodnih dvoranah, če ne bi za močan pospešek poskrbel Slovenski poročevalec, dnevnik z najvišjo naklado v Sloveniji. Njegov dopisnik Mile Smolinsky se je odpravil na "kraj zločina", da bi izbrskal, kaj se za vsem skupaj skriva. Prvi občutek, ki ga je dobil, je bil, da "so prebivalci tega lepega in sončnega kraja večinoma ostro razdeljeni v dva izrazita tabora", meja med tema taboroma pa naj bi bila pogojena izrazito razredno (v tedanjem izrazoslovju; danes bi verjetno ocenili, da je bila meja med njimi bolj socialna): na eni strani naj bi bili družbeni ureditvi očitno nenaklonjeni bogatejši kmetje, na drugi pa mali kmetje, kočarji in uslužbenci. Spor naj bi imel že globoke korenine, višek pa naj bi dosegel na eni od zadnjih veselic, ko naj bi pripadnik Ljudske milice (rekrutiran seveda iz drugega tabora) med pretepom potegnil pištolo in do smrti ustrelil enega izmed pripadnikov prvega tabora. Zakaj je uvo doma tako na dolgo pojasnjeval razmere v Boštanju, je Smolinsky sklenil v naslednji misli: "Le tako in nikakor drugače namreč ni mogoče razumeti dejanskih bestialnosti, ki jih je počenjala učiteljica Papeževa in to nad nedolžnimi otroki v prvem razredu osnovne šole. Le tako in na noben drug način tudi ni mogoče razumeti, da so bili – to sem takoj opazil – malone vsi do zadnjega, ki so bili predmet očitvidnega sovraštva učiteljice Papeževe, izključno le otroci siromašnih staršev." Papeževa je

namreč bila, kot je poudaril Smolinsky, žena posestnika z več kot 17 hektarji zemlje, bivšega gostilničarja, in ob izbruhu spora se je proti Malovrhu postavilo "vse, kar je bilo združenega že zdavnaj poprej, namreč vsa vaška reakcija, medtem ko je Malovrh od strani prizadetih mater prejemal za svoj članek celo zahvalna pisma". Smolinsky je zapisal tudi, da so mu med zbiranjem podatkov v Boštanju grozili, domačini, pri katerih je v tem času prenočeval, pa so se čudili, "kako si upam 'po tako nevarnih opravkih' hoditi po Boštanju – brez pištole".¹²

Po pojasnjevanju razdvojenosti Boštanjčanov, ki je torej po mnenju dopisnika Slovenskega poročevalca temeljila na razredni osnovi, je začel Smo-

Josipina Papež v karikaturi Slovenskega poročevalca (Smolinsky, Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju, I. del)

⁹ Slovenski poročevalec, št. 91, 18. 4. 1953, str. 4, Stane Mihelič in Marija Vedernjak odgovarjata.

¹⁰ Smolinsky, Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju, I. del.

¹¹ Smolinsky, Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju, II. del.

¹² Smolinsky, Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju, I. del.

linsky navajati primere učiteljičinih "vzgojnih metod". Pri tem je dosledno navajal imena in se skliceval na pričevanje prič, tako da ni moglo biti dvoma, če ni senzacionalistično pisan prispevek zgolj plod bujne domišljije novinarja. Za največjo žrtev je Smolinsky omenil osem let starega Leopolda Gabriela, ki je bil še vedno v prvem razredu in je bil kot "nezakonski sin zelo zanikrne in po pripovedovanjih vaščanov tudi lahkomiselné rudarjeve žene" očitno kot poklican za žrtev sovražnice nižjega sloja. Po pripovedanju matere in prič, ki so otroku nudili prvo pomoč, ga je na začetku prejšnjega šolskega leta Papeževa, ker je jedel med poukom, tako udarila, da mu je prebila ustnice, že nekaj dni pred tem pa mu je do krvi ogrebla ušesa in ga tako pretepla s kuhalnico, da nekaj časa ni mogel sedeti.

Vdova po padlem borcu Amalija Žvegljč je dala Smolinskemu pisno izjavo, v kateri je zapisala: "Kakor sem že izpovedala pred sodiščem, je Papeževa mojega otroka Alojza Žvegljča v prvem razredu ljudske šole kakih sedemkrat pretepla s kuhovnico. Nekoč je moral zaradi tega ostati v postelji, kjer teden dni ni mogel ležati na hrbtu, pač pa je bruhal in se tresel od strahu in bolečin ter bil po hrbtu, po zadnjici in po nogah ves črn od podplutb. Že ko je šel domov iz šole, je po poti padal, se dvigal in zopet padal, ter končno obležal poleg kupa peska pred hišo."¹³

Nekatere priče so povedale, da Papeževa pri pretepanju ni bila osamljena, temveč je dobila pomoč tudi pri nekdanjem šolskem upravitelju Francu Vučajniku. "V prvem je tepla Papeževa, v drugem pa Vučajnik," je povedal sin revnega kočarja Ivan Glavač, ki je bil v času izjave že učenec prvega razreda gimnazije v Sevnici. Vprašanje je, ali bi si upal isto povedati nekaj let poprej, ko je še bil na boštanjski šoli, saj je med drugim izjavil tudi, da ga je prišla Papeževa, ker je udaril sina bogatega kmeta, pretepat tudi v tretji razred, čeprav je učila v prvem razredu: "Za tem je prihajala v naš razred še kake štiri dni zapovrstjo in me še večkrat zlasala ter mi grozila s poboljševalnico. Tega sem se končno tako zbal, da sedem dni nisem šel v šolo, pač pa sem v času, ki bi ga moral prebiti v šoli, brez vednosti strašev taval po gozdu nad hišo. To je bilo tik pred božičem in je že zapadel sneg."¹⁴

V strahu pred Papeževó Ivan Glavač ni bil edini, ki se je brez vednosti staršev skrival pred teroriziranjem otrok v okoliških gozdovih ali bežal od pouka. Jože Klemenčič, tedaj že slušatelj železniške prometne šole v Ljubljani, je npr. izjavil, da se je večkrat zgodilo, "da so otroci skakali skozi okno, da so ji ušli". Njegova sestra Majda, tedaj

učenka tretjega razreda gimnazije v Sevnici, pa je dejala, da jo je Papeževa "nekoč samo zato, ker sem bila ondulirana, tako zlasala, da je imela polne pesti las. Pri tem je kričala: 'En takle reven pankrt, pa bo imel trajno?'" Smolinsky je ob tem lakonično dodal: "Če bi bil bogat, bi bilo torej v redu." Bogate izkušnje z ruvanjem las je imel očitno tudi novi upravitelj šole Jože Mazaj, saj je okrajni logar Ivan Pešec novinarju povedal: "Po njegovi lastni izpovedi (sina Petra, op.p.) je bil letos kakih osemkrat zlasan, pri čemer je dvakrat dobil tudi klofuto. Pred kakimi 14 dnevi mu je upravitelj Mazaj populil šop las na obeh straneh glave in sem ga zato ostrigel (!), da ga ne bo mogel več lasati."¹⁵

Smolinsky je navedel še številne primere izživljanja pedagoškega kadra boštanjske šole nad učenci, navajal neposredna in posredna pričevanja ter poskušal umestiti dogajanje na šoli v širšo klimo v občini, ki je dopuščala tovrstno početje. Potrdil je, da "v Malovrhovem članku ni ne duha ne sluha o kakem klevetanju, pač pa je moje mnenje, da je napisal še premalo in da je tudi njegova primera s tem, kar so nad slovenskimi otroki počenjale nekdanje hitlerjanke, edino pravilna in umestna". Člankar Slovenskega poročevalca je še dodal, "da so si ljudje iz kroga Papeževé izmislili kar celo teorijo okoli boštanjskih otrok, po kateri so ti otroci 'lumpje', 'barabe', 'ravbarji' in podobno (vsekakor že v prvem razredu!), skratka nikjer na svetu ni slabših otrok, kakor so v Boštanjú. Oče te

Slovenski poročevalec je takole upodobil "ogroženost" učiteljev v Boštanjú (Smolinsky, Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanjú, II. del)

¹³ Prav tam.

¹⁴ Prav tam.

¹⁵ Smolinsky, Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanjú, II. del.

'duhovite' teorije (...) je, kakor sem mogel ugotoviti, upravitelj Mazaj, za njim pa jo neutrudljivo ponavlja vsa vaška reakcija."¹⁶

Na koncu obsežnega, v dveh delih objavljene ga prispevka v Slovenskem poročevalcu, je Mile Smolinsky zapisal povsem konkretne in nedvoumne zahteve:

"1. da se nemudoma napravi konec terorju nad boštanjskimi otroki in da se le-ti, kakor tudi njihovi starši, zaščitijo pred samovoljo boštanjskih oblastnikov;

2. da vrhovno sodišče v Beogradu nemudoma razveljavi krivično in povsem zgrešeno razsodbo proti Malovrhu;

3. da se proti Papeževi in Mazaju uvede sodni postopek zaradi mučenja otrok in da se nemudoma odstranita s svojih položajev;

4. da se pokličejo na odgovornost tudi vsi šolski inspektorji, ki so odgovorni za stanje v boštanjski šoli, a niso podvzeli ničesar ali pa so celo pomagali pri prikrivanju resnice."¹⁷

Članek, pisan v senzacionalističnem tonu, opremljen s primerno sarkastičnimi karikaturami in številnimi navedbami in sklicevanji na priče z imeni in priimki, je dosegel namen – odjekniti po vsej Sloveniji. Tudi bolj kritični bralec je lahko ob njem pomislil, da če drži le tretjina v senzaciji zapisanega, se v Boštanju dogaja nekaj pretresljivega in nedopustnega. Široka odmevnost članka oziroma afere je bila zagotovljena, Boštanj pa je za nekaj tednov postal središče zanimanja slovenske pedagoške stroke oziroma vseh, ki jim ni bilo vseeno, kakšne prijeme pri discipliniranju otrok uporabljajo slovenski šolniki.

Mile Smolinsky se ni zadovoljil zgolj z objavo članka, temveč se je aktivno vključil tudi v sodno dogajanje in dan po objavi, 6. aprila 1953, poslal tožilcu Jožetu Pavličiču na Javno tožilstvo LR Slovenije pismo s svojimi ugotovitvami in prepisi izjav. Smolinsky je tožilcu sporočil: "Po mojem mišljenju gre pri vsem tem za izredno grobe kršitve zakonitosti in za kršitve principa, da sme tudi državni uslužbenec napisati članek, kadar opazi v življenju stvari, ki so naši socialistični stvarnosti tuje in škodljive. Predvsem pa mislim, da je potrebno zaščititi prizadete otroke in njihove starše pred samovoljo in surovostjo ljudi, ki so po svojem poklicu in po svoji službeni dolžnosti poklicani, da bi delali prav nasprotno od tega, kar v resnici delajo. Zato menim, je nujno, da se za vso stvar pozanimata tudi vi kot ustanova za zaščito zakonitosti in zakonitih pravic naših državljanov ter da podvzamete vse, kar je potrebno, da se v Boštanju kaj takega ne bo več dogajalo.

Predstavnik tistih, ki naj bi po "duhoviti teoriji" ogrožal mir in sožitje v Boštanju (Smolinsky, Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju, II. del)

Kot informativni material vam pošiljam svoj članek in prepise 19 (devetnajstih) izjav prizadetih staršev in otrok, oziroma mene samega kot priče za nekatere stvari, ki sem jih videl na lastne oči. Obenem pa vas obveščam, da sem prepise omenjenih izjav in svoj članek poslal tudi Vrhovnemu sodišču v Beograd, ki ima sedaj v rokah sodbo proti tovarišu Malovrhu, in sicer kot pripomoček za boljše razumevanje stvari in pravilno ter pravično razsojanje v tej zadevi."¹⁸

"Četrta veja oblasti", novinarstvo, je z objavo pisma Smolinskega izzvalo še sodno vejo oblasti, naj aktivneje poseže v dogajanje in prekine nevzdržen položaj v Boštanju. Dosežek Slovenskega poročevalca je bil, da so govorce, ki so bile prej omejene na Boštanj in okoliš, presegle meje doline šentflorjanske. Kaj kmalu pa je v dogajanje posegla še izvršilna veja oblasti, kajti pristojni se ob polemiki niso mogli preprosto obrniti stran.

¹⁶ Prav tam.
¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Slovenski poročevalec, XIV, št. 82, 7. 4. 1953, str. 4, Epilog k članku "Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju". Prepisi izjav prič in Smolinskega so tudi v: A SŠM, fasc. 66, mapa: Boštanjska afera.

Javna polemika o "vojni z otroki" oziroma Slovenski poročevalec versus Prosvetni delavec

Otroci v Boštanju so priložnost izkoristili, se očitno bolj sprostiti in v objavi prispevka v Slovenskem poročevalcu našli vsaj del zadoščenja za pretrpljeno. Učiteljici so se maščevali tako, da so izrezke časopisnega članka nosili v šolo, jih kazali drugim ljudem in lepili na šolsko tablo ter učiteljico tako javno žigosali.¹⁹

Javljati so se začeli še dodatni potencialni informatorji o boštanski zadevi oziroma o ljudeh, povezanih z njo. Slovenskemu poročevalcu se je npr. javil Feliks Jug iz Iga pri Ljubljani, ki je učil v šoli v Dobovi pred Vučajnikom. Jug je zapisal, da je Smolinsky vreden občudovanja, "ker si je upal objaviti članek (...) in tako dregniti v sršenovo gnezdo". Potrdil je, da imajo odgovorni za početje na boštanski šoli politično zaledje v lokalnih oblastnih organih: "Treba je namreč vedeti, da so v Krškem smatrali Papeževo in Vučajnika za odlična pedagoga-vzornika in sta bila celo nagrajena, Vučajnik sam pa je v mesecu maju 1951, torej v eri, ko je 'Srednji vek v Boštanju' cvetel, celo odlikovan." Namignil je, kje bi se še dale dobiti priče, ki bi potrjevale zapis novinarja Slovenskega poročevalca: "Če bi si tovariš od S. P. vzel čas in se o Vučajniku malo pozanimal v Dobovi, pa bi izvedel od nepristranih ljudi o Vučajniku še marsikaj 'zgledega'."²⁰

Toda prve dni so bili kljub vsemu bolj glasni zagovorniki boštanskih pedagogov. Vodstva političnih organizacij v Boštanju so za 8. april 1953 popoldne sklicala javni sestanek, ki se je začel ob šesti uri popoldne in trajal do ene po polnoči, po ocenah pa naj bi se ga udeležilo več kot 200 (po verjetno pretiranih pa tudi do 350) ljudi. Sestanek je otvoril Stanko Lipar, sekretar Zveze komunistov in predsednik Zveze borcev Boštanj, ki je ugotovil, da na sestanku ni nekaterih vabljenih, med njimi Smolinskega in nekaterih njegovih kronskih prič. Sekretar Zveze borcev Ciril Medved je užaljeno ugotavljal, da je Smolinsky vas opisal kot gnezdo "bele garde" (a tega izraza in poante v članku Smolinskega ne najdemo; op. p.), čeprav so v vasi izgnanci in sodelavci Osvobodilne fronte in partizani. Zato so tudi sklicali ta sestanek, da bi dokazali, "kje je reakcija", a se ga prizadeti, ki naj bi po Medvedovem mnenju "rovarili proti množičnim organizacijam" v Boštanju, niso udeležili. Namestnik predsednika občinskega ljudskega odbora Leopold Škerget je nato kot bistvena problema, o

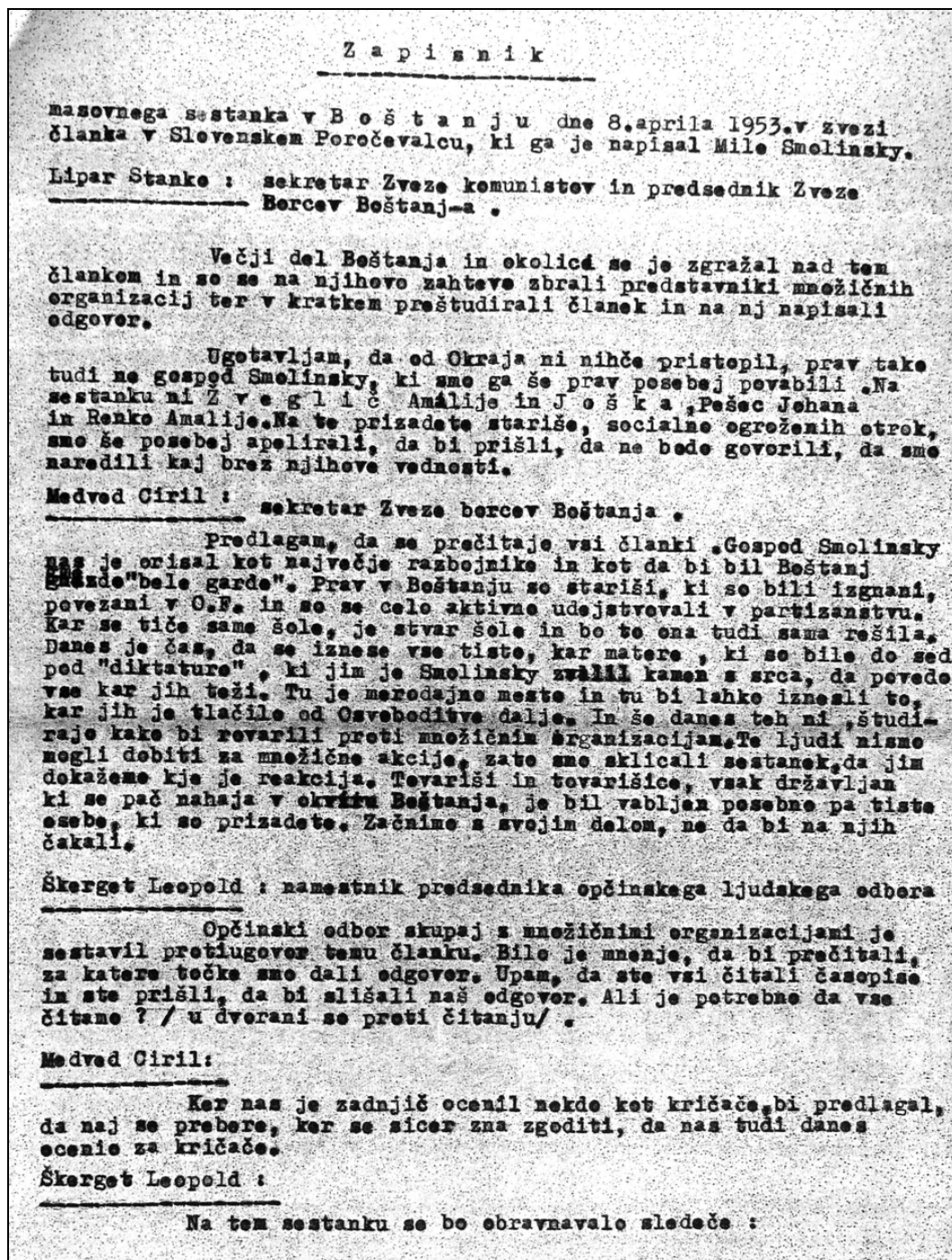
katerih naj bi razpravljali, omenil: "1.) Pisec članka napada, da je pri nas sistem dveh taborov. Pri nas ni nikakih dveh političnih taborov, pač pa le del ljudi (...), ki se ne udeležujejo nikjer, dočim so stalno proti ljudski oblasti. 2.) Na izjave Žveglič Amalije, da je vdova po padlem borcu, to je padlem partizanu. Mi pa dobro vemo in imamo za to dokaze, da je vdova po ubitem 'belogardistu'.²¹

Slednji izjavi je sledil buren aplavz, pa tudi sicer je bilo vzdušje na sestanku dokaj enostransko in navijaško usmerjeno v zagovor nekonfliktne situacije v Boštanju in na boštanski šoli, saj naj bi enotnost kvarili bolj ali manj tisti "nasprotniki ljudske oblasti" in "neverodostojne osebe", ki so bile glavne priče na procesu proti Papeževi in ki so dajale izjave Smolinskemu. Že dejstvo, da se te sestanka niso udeležile, precej pove o zaupanju teh oseb do lokalnih množičnih organizacij. Precej razprave se je vrtelo okoli vprašanja, ali je bil mož Žvegličeve med "belogardisti" ali med partizani, pa tudi o drugih informatorjih novinarja Slovenskega poročevalca so vedeli prisotni povedati, da niso socialno ogroženi in da so nekateri dobri prijatelji alkohola. Vmes so bile tudi konkretne negacije navedb Smolinskega, zlasti zagonetne smrti. Stanko Lipar je denimo poudaril, da nič ne vedo o smrti na veselici in da se čudi, da se novinar "ni obrnil na organe Ljudske milice, ampak se je zadovoljil z blatenjem našega kraja. Mi vsi bi želeli, da se ta zagonetna smrt razčisti". Leopold Škerget je poudaril, da so na oddelek za prekrške "poklicali samo 9 staršev, ne pa 13" in to ne "na predlog Vrhovnega sodišča iz Beograda, ampak na podlagi sklepa na odprtem partijskem sestanku, kjer je bilo govora o slabi vzgoji otrok". Na sestanku naj bi "obsojali (...) starše socialno ogroženih otrok, v zvezi razsodbe Papež – Malovrh pa nismo govorili niti besedice". Še več udeležencev sestanka je potrdilo, da je omenjeni sestanek, zaslišanje otrok ali politična delitev v Boštanju drugačna, kot jih je opisal Smolinsky, poleg tega pa so vedeli povedati precej slabega o otrocih, katerih izjave je navajal novinar. Nekateri starši so dejali, da njihovi otroci niso bili nikoli tepeni, kot je navajal časnikar in da naj bi otroke silili v izjave proti učiteljici. (Pri tem je treba opozoriti, da gre za otroke, ki so bili le posredno omenjeni med žrtvami po pričevanjih iz virov "druge roke" in da ne gre za otroke, katerih izjave bi Smolinsky neposredno navajal kot žrtve, ki same govorijo o svoji usodi; op. p.) Bistvu članka,

¹⁹ Slovenski poročevalec, XIV, št. 84, 9. 4. 1953, str. 4, Marija Slapar: Ali otroci res ne smejo vedeti.

²⁰ Slovenski poročevalec, XIV, št. 83, 8. 4. 1953, str. 4, Jug F.: Odmev na članek "Srednji vek v Boštanju".

²¹ A ŠSM, fasc. 66, Zapisnik masovnega sestanka v Boštanju dne 8. aprila 1953 v zvezi članka v Slovenskem poročevalcu, ki ga je napisal Mile Smolinsky, str. 1-2. Od tega tipkopisa zapisnika malenkostno odstopa zapisnik, objavljen v: Prosvetni delavec, IV, št. 8, 20. 4. 1953, str. 2-3, Iz zapisnika množičnega sestanka v Boštanju dne 8. aprila 1953.

Prva stran zapisnika masovnega sestanka v Boštanju, 8. aprila 1953 (A SŠM, fasc. 66)

o primernosti vzgojnih metod na šoli, so se razpravljali večinoma dokaj na široko ognili.²²

V prvem delu razprave so večinoma govorili vodstveniki iz Boštanja, udeleženci pa so običajno z bučnim ploskanjem potrjevali njihove besede in

predloge, ki so pozivali na obračun z drugače mislečimi. Zahtevali so preklic članka in objavo njihovega odgovora, "da se pokliče Smolinsky na merodajno mesto in se ga odpusti iz službe, ker v naši socialistični domovini takega dopisnika ne maramo", da naj v bodoče Slovenski poročevalec "objavlja samo resnične zadeve" in da "če Slovenski poročevalec ne objavi našega odgovora, lahko računamo na znatno znižanje naročnikov". Ciril Med-

²² A SŠM, fasc. 66, Zapisnik masovnega sestanka v Boštanju dne 8. aprila 1953 v zvezi članka v Slovenskem poročevalcu, ki ga je napisal Mile Smolinsky, str. 3-4.

ved je v imenu Zveze komunistov predlagal, "da bi se Smolinskega, če je član naše Zveze, iz Zveze izključilo. Takim članom ni mesta v naši Zvezi." Jože Mazaj pa je za hčer Žvegličeve, ki je bila dijakinja 3. letnika učiteljsišča v Celju in "ki je podala lažno izjavo", menil, da "takih učiteljev v socialistični Jugoslaviji ne rabimo" in predlagal, "da naj pošljemo predlog na učiteljsišče v Celje, da naj se čim prej odstrani z učiteljsišča".²³

V drugem delu sestanka so se v debato vključili tudi gostje od drugod, ki so skušali razpravo vrniti k bistvenemu vprašanju, h konkretnemu delu in vzgojnim metodam na šoli v Boštanju. Papeževa je za nekaj otrok navedla, da niso bili kaznovani, kot je bilo zapisano v članku, da niso bili poškodovani in da tisti, ki naj bi se skrivali v gozdu, v šolskem dnevniku nimajo vpisa, da naj bi manjkali pri pouku. Nekoliko bolj konkreten je bil glede kaznovanja otrok le Mazaj, ki je omenil: "Res pa je, da sem prijel nekoga za 'sladke', če mu opomini niso nič pomagali. Drugega orožja mi nimamo. 44 otrok v 4. razredu – je drugače nemogoče, če hočemo, da bi se ostali, ki dajo mir, vsaj nekaj naučili. (...) Še nekaj je omenil Smolinsky, da jim govorim 'barabe, lopovi'; res sem rekel v razredu: 'Ti pa ti, pa ti ste res lumpi, če se ne boste poboljšali, se boste znašli v zaporu'.²⁴

Na sestanku je bil tudi član častnega razsodišča Društva novinarjev Slovenije Franček Drenovec, ki je prišel na sestanek z namenom, da prouči, če je članek Smolinskega primeren za obravnavo na častnem novinarskem razsodišču. Ker je opazil, da se razpravljenci bolj ali manj ogibajo bistvu članka, je neposredno vprašal: "O tem sestanku sem dobil svoje vtise in bom o njih tudi pisal. (...) Prosim, če lahko postavim samo eno vprašanje in to tov. Papeževi, če sama lahko izjavi, da otrok ni nikoli tepla. Taka izjava bi mi bila zelo dobrodošla."²⁵

Toda tega Papeževa ni mogla potrditi, saj je (po zapisniku) odgovorila: "Tri do štirikrat sem udarila z otroško kuhalnico, ker me je dotični 4 mesece izzival. Fant je sam izjavil na sodišču, da ga ni nič bolelo in da je takoj po tistem že žvižgal. Smolinsky piše v članku, da je imel razbito ustnico. To pa je bilo takole: na nenehne opomine fant ni ubogal, ko ni dal mir, sem zamahnila z roko proti njemu, tedaj pa se je odmaknil in udaril v klop, pri čemer sta mu pritekli dve kapljici krvi. To je tudi na sodišču potrdil, da se je sam ugriznil. Dalje navaja Smolinsky, da sem otroka opraskala za ušesom. Dotični fant je imel hrasto na ušesu in se je sam spraskal, kar je potrdil tudi na sodišču. Nikdar pa ne bom zanikala, da nisem nobenega mimogrede kaznovala. Zakaj sem Renkota udarila? Njegova mati me

je trikrat prosila, naj vendar njenega otroka držim v strahu. S tem mi je nastavila zanko. Kmalu zatem so mi zagrozili, da me bodo zaprli."²⁶

Franček Drenovec je izzval drugačno polemiko, kot je bila dotedanja. V zapisniku s sestanka (ki sem ga uspel najti med zbiranjem gradiva) ni celotnih izjav Papeževe in Mazaja, ki so bile kasneje corpus delicti proti boštanjским pedagogom, zaradi vloge, ki so jih imele v nadaljnjem razvoju boštanske afere, pa je prav, da jih v celoti navedemo. Izjave se smiselno ujemajo s tistim, kar sta po (skrajšanem) zapisniku na sestanku izrekla Papeževa in Mazaj. V pregledanem gradivu tudi ne najdemo negacije oziroma oporekanja izjavam, tako da jih lahko štejemo za precej verodostojne. Izjavi bi bili lahko vzeti iz obširnejšega zapisnika, ki verjetno ni ohranjen, ali pa si jih je podrobneje zabeležil kdo od udeležencev sestanka.

Papeževa naj bi torej na sestanku (po verodostojnem viru) izjavila: "Ne bom trdila, da nisem nikoli nobenega kaznovala, toda to samo mimogrede, kar ne smatram za mučenje otrok in tudi starši to zahtevajo. Sem udarila kakega učenca, toda nikdar brez potrebe in namerno." V nadaljevanju pa: "Letos mi ni bilo treba nikogar kaznovati, ker so tisti pokvarjeni tipi ostali v prvem razredu, saj se tudi učiti niso hoteli in sem jih upravičeno pustila." Mazajeve besede pa so v razširjeni obliki zapisane takole: "Res pa je, da sem tu pa tam prijel koga za 'sladke', to je razumljivo, ko moram reči enkrat, dvakrat, trikrat, pa ne ubogajo. 44 otrok je v IV. razredu, od katerih so nekateri pokvarjeni. Treba jih je kaznovati, da se bodo vsaj ostali nekaj naučili. (...) Pripominjam, da sem od mnogih staršev dobil naročilo, naj otroke v šoli trdo držim. Če bi vsi dajali take izjave kot Smolinsky, bi nam bil vzet ves ugled in bi čez par let morali učitelji mirno stati, ko bi nas otroci pretepali."²⁷

Potrditev besed pravzaprav najdemo tudi v (skrajšanem) ohranjenem zapisniku sestanka, saj je v njem tudi Drenovčev komentar izjav, ki jih v zapisniku ne najdemo v tako dobesednem zapisu. Drenovec je zgroženo komentiral: "Za mene je ta ugotovitev, da so otroci pokvarjeni in moralno ogroženi, in ko sem slišal tiste karakteristike otrok, je to na mene vplivalo fatalno. (...) Če je skratka stanje med otroci tako, da se starši za vzgojo otrok ne zanimajo, bom zapisal, da vaše politične organizacije niso zrele, da rešijo en tak problem in kako naj bodo vaše organizacije kos ostalim političnim nalogam."²⁸

Tudi tajnik Združenja učiteljev Slovenije Oskar

²³ Prav tam, str. 6.

²⁴ Prav tam, str. 8.

²⁵ Prav tam, str. 10.

²⁶ Prav tam, str. 10–11.

²⁷ A ŠSM, fasc. 66, nenaslovljen dokument (Poročilo Komisije za proučitev razmer na boštanjški šoli, Ljubljana, 28. 4. 1953), str. 5–6.

²⁸ A ŠSM, fasc. 66, Zapisnik ma sovnega sestanka v Boštanju dne 8. aprila 1953 v zvezi članka v Slovenskem poročevalcu, ki ga je napisal Mile Smolinsky, str. 12.

Peče in urednik Prosvetnega delavca Jože Šorn sta premotila dotedanjo enoglasnost in sicer bolj med vrsticami in manj odločno kot Drenovec opomnila Boštanjčane, da pri njih stvari niso povsem urejene in da se to odraža tudi v šolskem delu. Čeprav sta se strinjala, da članek Smolinskega ni najbolje odjeknil med prosvetnimi delavci in mu lahko marsikaj zamerimo, je vendarle odprl tudi marsikak problem. Oskar Peče je na koncu svojih besed povedal: "O tej stvari sem si ustvaril svoje mnenje, ki ga ne bom povedal. Poudarjam pa, da nisem za dvojno moralo in gre mi za to, ali ima nekdo voljo do dela ali ne in ali vzgojno vpliva na našo mladino."²⁹

Tri dni kasneje, 11. aprila 1953, so zborovali še člani Združenja učiteljev Slovenije – Društvo Krško. Koliko naj bi jih bilo in o čem so razpravljali, ni znano, so pa sprejeli resolucijo in jo skupaj z izjavami Papeževe in Mazaja poslali tudi republiškem odboru prosvetnih delavcev in uredništvu Slovenskega poročevalca. Pod vsemi dopisi sta isti žig in isti podpis (ki je slabo berljiv, lahko pa bi bil Vučajnk), tako da je verjetno šlo za bolj ozko skupino ljudi, ki so podprli "obtožene" prosvetne delavce. V resoluciji so zapisali:

"Pozdravljamo in odobravamo javno razpravo o vseh prosvetnih in vzgojnih problemih pa tudi dobronamerno, odkrito, vzgojno, zavestno in predvsem resnicoljubno kritiko. Odločno pa odklanjamo in obsojamo način pisanja, kakor se ga je lotil omenjeni dopisnik Slovenskega poročevalca.

Vzgojne metode na šoli v Boštanju so bile predmet številnih preiskav od leta 1951 dalje. Preiskavo so vršili okrajni in republiški prosvetni organi, mimo njih pa še posebej organi disciplinskega in vojaškega sodišča. Vsi ti organi so objektivno pribavljali obremenilne in razbremenilne dokaze vsled česar smatramo, da pomeni zadnji napad ne le žalitev prosvetnih delavcev, marveč tudi našega vojaškega sodstva, v katerega imamo brezpogojno zaupanje in mirno pričakujemo, da bo našlo pravega krivca. Posebno obsojamo zahrbtno in kakor je videti po najnovejših podatkih tudi neresnično poročanje ter smatramo, da je tisk poklican, da javnost vzgaja, ne pa hujska.

Posebej pa soglasno zavračamo zahrbtnen napad učitelja Juga iz Iga na tov. Vučajnka, ker je bil Jug s sodbo disciplinskega sodišča pravnomočno kaznovan radi težkih prekrškov zoper ljudsko imovino, pa človek takih moralnih kvalifikacij brez dvoma ni poklican drugega obrekovati, še najmanj pa izza plota (vstavljena nečitljiva beseda, op.p.) svoj zaslužni odhod iz našega kraja."³⁰

Izjavi Papeževe in Mazaja so ponovile veliko

tistega, kar so govorili na sestanku v Boštanju. Papeževa je spodbijala verodostojnost prič, pogosto tudi z žaljivimi izrazi za tiste, ki so pričali proti njej, in zapisala, da je pridobila izjave, ki negirajo pisanje Smolinskega. Ta naj bi zbiral izjave samo zato, ker naj Malovrh ne bi zmožl plačati sodnih stroškov in naj bi bila zato morala pod nujno biti kriva Papeževa. Sklicevala se je tudi (kot že na sestanku) na šolske dokumente, kjer naj ne bi bilo dokazov o skrivanju otrok v gozdu oziroma izostajanju od pouka. "Pri vsem tem pa je zelo čudno to, da imam kljub mučenju in veliki oddaljenosti učencev od šole najboljši obisk (cca 95%), da je učni načrt vsako leto celo prekoračen in učni uspehi prav zadovoljivi, da je v razredu prijetno in živahno", je svoje videnja dogajanja prav idilično sklenila Josipina Papež.³¹ Kot kronske dokaze v svojo obrambo je torej Papeževa navajala izjave oseb, ki niso bile neposredno omenjene v članku Smolinskega, in dokumentacijo, ki jo je vodila ona sama.

Josip Mazaj pa je napisal, da vsak, ki ga pozna, ve, da so v članku Smolinskega zapisane neresnične izjave in da se sedaj učenci zgražajo nad pisanjem in karikaturami ter "obsojajo predvsem Žveglíč Alojza in Slapšak Antona radi lažnih izjav". Ponovno je priznal, da je kdaj res koga potegnil "za sladke", a da nikogar ni poškodoval, da se zaradi njega ni bilo treba nobenemu ostriči in da v 19 letih službovanja ni slišal pritožbe na svoj račun.³²

Iz vseh obramb prizadetih je bilo razvidno, da se poskušajo na vsak način ogniti bistvu polemike, to je sprejemljivosti uporabe telesne kazni v šoli. Če so jo že omenjali in jo priznali, so jo skušali marginalizirati, večino obrambe pa so porabili za dokazovanje pokvarjenosti in moralne izprijenosti oseb, ki so dale izjave Smolinskemu. Njihovo opisovanje dogajanja in položaja v Boštanju je bilo že kar preveč idilično, ločevanje na črno in belo pa še bolj ostro kot v članku Smolinskega, le da je bila situacija seveda obrnjena na glavo. Njihova smola je bila v tem, da se je uredništvo Slovenskega poročevalca očitno postavilo na stran svojega sodelavca, pri tem pa ubralo za časnikarstvo že kar preveč enostransko linijo. Prizadeti so upravičeno protestirali, da so bralci enostransko informirani. Upravni odbor Združenja učiteljev Slovenije – Društvo Krško (podpis morda Vučajnk?) je 22. aprila 1953 še enkrat poslal prepis njihovih izjav uredniku Slovenskega poročevalca, v spremnem dopisu pa mu je očital: "Debata 'Srednji vek v Boštanju' je bila zelo enostranska, neobjektivna in krivična. Gosp. Smolinskemu je uspelo preprečiti,

²⁹ Prav tam.

³⁰ A SŠM, fasc. 66, Resolucija (Združenje učiteljev Slovenije, Društvo Krško).

³¹ A SŠM, fasc. 66, Josipina Papež: Odgovor na članek "Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju".

³² A SŠM, fasc. 66, Odgovor šol. upravitelja Mazaja Josipa na članek "srednji vek v Boštanju".

da bi bralci Slovenskega poročevalca čitali izjave tov. Papeževe, tov. Mazaja, da bi bili seznanjeni z zborom volilcev v Boštanju (prisostvovalo cca 350 ljudi), da bi brali izjavo tajništva Občine Dobovo in raznih objektivnih tov., ki zavzemajo odgovorna mesta v naši družbeni stvarnosti, kamor jih je postavilo ljudstvo in ljudska oblast. Slovenski poročevalec je doslej bil tako pristranski, da niti naše resolucije ni objavil, dasiravno je bila izraz vseh prosvetnih delavcev, ki smo 11. IV. 1953 zborovali v Brežicah.³³

Dotlej nedotakljivi lokalni oblastniki so bili s kritiko, ki je prihajala izza obronkov doline šentflorjanske, vse bolj izpostavljeni ostrim kritikam. Slovenski poročevalec si je, namesto da bi objavil odgovor prizadetih, priskrbel prepis uradnega dopisa, ki ga je okrajnemu ljudskemu odboru Krško 26. marca 1953 poslal šolski upravitelj Državne osnovne šole Boštanj Josip Mazaj. Povod za pismo je bila novica, da se v vasi nahaja novinar Slovenskega poročevalca. S tem, da je Slovenski poročevalec 9. aprila 1953 objavil ta dopis, je svoje bralce seznanil, da so dotlej lokalni oblastniki probleme dejansko pometali pod preprogo. Mazaj je namreč novinarja pri lokalnih oblasteh "zatožil", ker se ni legitimiral ali pojavil na občini, temveč je informacije o delu v šoli zbiral pri starših šoloobveznih otrok. Uredništvo Slovenskega poročevalca je ob objavi članka podčrtalo Mazajev stavek, da se je novinar ustavljal predvsem "pri tistih starših, ki so šoli nenaklonjeni, njih otroci pa težko vzgojilivi in nagnjeni h kriminalnim dejanjem". Novinar naj bi bil tudi precej časa v stiku z Miroslavom Dobovišek, ki so jo vodilni v Boštanju že zatožili okrajnemu sodišču v Brežicah, da ji "ne sme več verjeti, ker je imenovana intrigantka in denuncijantka". Delovanje tovrstnih izgrednikov je treba onemogočiti, je menil Mazaj, "kajti tako stanje postaja za vse občane, zlasti pa za učiteljstvo v kraju nevzdržno". Mazajevo pismo iz časov pred natisom članka Smolinskega, objavljeno pa že po objavi tega članka v Slovenskem poročevalcu, je bralcem sugeriralo, da so se vodilni v Boštanju zapirali v svoje ozke okvire in da so iskali in dotlej tudi dobili zaslombo v lokalnem vodstvu. Smolinsky je ob objavi Mazajevega pisma dodal, da se je res "izdajal za dopisnika Slovenskega poročevalca", "na občinskem ljudskem odboru pa se nisem prijavil, ker menim, da smo v Jugoslaviji in ne v Sovjetski zvezi" (kjer so se morali tujci registrirati pri lokalnih oblasteh, op. p.). Mazajevo pisanje je negiral in navedel, da se je pozanimal tudi pri lokalnih oblastnikih, saj se je "kar celih sedem ur razgovarjal s članom občinskega ljudskega odbora

v Boštanju Alojzem Zalaščekom, in sicer zato, ker me preje ni izpustil iz zidanice, kamor sem šel na njegovo povabilo. Kot dokaz za to, kako je vse ostalo izmišljeno, pa naj navedem le to, da se z Miroslavom Doboviškovo sploh nisem srečal, čeprav bi z njo zelo rad govoril, a je ves čas, ko sem se zadrževal v Boštanju, ni bilo doma."³⁴

Pred napadi sta se skušala obraniti tudi inšpektor Stane Mihelič in tajnica Združenja profesorjev in predmetnih učiteljev LR Slovenije Marija Vedernjak, ki ju je Smolinsky okrcal kot soodgovorna za dogajanje, saj sta bila decembra 1951 po prijavi Papeževe na disciplinsko sodišče zadolžena za pregled dela šole v Boštanju. Mihelič in Vedernjakova sta zapisala, da sta tedaj po prihodu v Boštanj predlagala "sestaneke vseh roditeljev učencev, na katerem naj bo navzoč tudi okrajni inšpektor in na katerem naj se starši dogovore, kako bi skupno in pravilno vzgojno vplivali na otroke, da bi odpravili kvaren vtis, ki so ga napravile nanje razprtije med starši in učiteljstvom". V izjavi sta negirala navedbo Smolinskega, da naj bi Mihelič na sodišču izjavil "da je pretepanje šolske mladine teoretično nedovoljeno, praktično pa dopustno in potrebno (!!!)" in je dal to izjavo, da bi ji bralci še bolj verjeli, celo med navednice". Dejansko pa naj bi Mihelič izjavil: "Če bi odgovarjal vsak učitelj, ki tu in tam udari v šoli otroka, potem bi prišel še marsikateri pred sodišče, ker je v šoli prepovedano tepsti, v praksi pa se to še marsikdaj dogodi". Zelo nenavadno je bilo, da šolski inšpektor ni odločno zavrnil in kot absolutno nesprejemljivo ocenil uporabe telesne kazni nad šolskimi otroci, še posebej, ker je šlo v dobršni meri za prvošolčke. Sklicujoč se na dejstvo, da je Smolinsky v svojem prispevku napačno navedel to izjavo Miheliča, sta Mihelič in Vedernjakova zaključila, da če so vse izjave povzete na ta način, potem se je Smolinskemu "res posrečilo ustvariti v Boštanju srednji vek, manjka le še grmada, na kateri bi sežgal vse tiste, ki so si upali izreči vsaj eno samo človeško besedo o tov. Papeževi".³⁵

Za večji del "obramb" velja, da so se avtorji izogibali konkretnim navedbam Smolinskega o terorju nad otroki in nihče ni neposredno polemiziral s povsem konkretnimi navedbami iz članka novinarja Slovenskega poročevalca. Bolj ali manj so se ukvarjali s posameznimi nedoslednostmi ali pretiravanji Smolinskega, bistvu – dopustnosti telesne kazni v šoli – pa so se na široko izognili.

³³ A SŠM, fasc. 66, Dopis upravnega odbora prosvetnih delavcev (Društvo Krško) – uredniku Slovenskega poročevalca, 22. 4. 1953.

³⁴ Slovenski poročevalec, XIV, št. 83, 8. 4. 1953, str. 4, Zakaj je šolski upravitelj Mazaj zaskrbljen?

³⁵ Slovenski poročevalec, XIV, št. 91, 18. 4. 1953, str. 4, Stane Mihelič in Marija Vedernjak odgovarjata. V fondu Ministrstva za prosveto LR Slovenije za leto 1951 nisem uspel najti poročila, ki ga omenjata Mihelič in Vedernjakova in tudi ni omenjen v kazalu: AS 231, š. 282, Kazalo 1951, A–M, in š. 283, Kazalo 1951, N–Ž.

Josip Mazaj v karikaturi humorističnega časopisa Pavliha (*Pavliha*, 10, št. 15, 18. 4. 1953, str. 5)

Obramba boštanjskih velmož in njihovih zaščitnikov je bila vse prej kot spretna in je na plan izzvala še tiste, ki so bili dotlej tiho. Slovenski poročevalec je tovrstne izjave z veseljem objavil. Prišel je tudi glas iz Dobove, kjer naj bi imeli še veliko za dodati, kot je že pred tem nakazal Feliks Jug iz Iga. Slovenskemu poročevalcu je namreč pisal upokojenec iz Dobove Anton Kežman in dodal, da "če bi vašega novinarja v zvezi z obravnavo 'Srednji vek v Boštanj' zanimalo, kako je šolski upravitelj Vučajnk prišel v Boštanj in od tam zopet nazaj v Dobovo, ter zakaj je članek tov. Malovrha smel na dan šele po Vučajnkovem odhodu od tam, tedaj naj se kdaj oglasi pri nas. Zvedel bo tudi, koliko deleža na nezdravih razmerah v našem okraju nosita bivši okrajni komite Zveze komunistov in okrajni ljudski odbor, katerih sekretar, oziroma predsednik sta bila dne 3. 12. lani (torej 1952, op.p.) obsojena vsak na tri leta, kakor tudi kakšno kulturno krizo preživlja danes Dobova (v Natlačenovi eri ena najbolj naprednih in borbenih postojank v Sloveniji) pod terorjem vaške klike Vučajnk & comp."³⁶ Javil se je tudi Marjan Prosen, šolski upravitelj iz Skopic pri Brežicah, kjer je nadomestil Jožeta Mazaja, ko je ta sprejel mesto v Boštanju. Prosen je sporočil, da "primer v Boštanju ni edinstven", in pozval, naj pridejo tudi v Skopice in se seznanijo z Mazajevo dediščino na prejšnjem delovnem mestu."³⁷

Boštanjska afera je že dobivala široke razsežnosti, napadeni pa niso imeli enakopravnih pogojev za obrambo, pa še tisto, kar je bilo objavljeno, je bilo precej neprepričljivo. Mazajevo pismo iz časa pred objavo članka Smolinskega in Kežmanovo pisanje sta potrjevala navedbe Smolinskega,

da so boštanjski pedagogi dotlej uživali zaslombo lokalnih političnih struktur, Vedernjakova in Mihelič sta (nehote) potrdila, da v Boštanj nista šla preverjat resničnosti navedb Malovrha, temveč pometati stvari pod preprogo, besede Papeževe in Mazaja na množičnem sestanku v Boštanju pa so potrdile še eno stališče Smolinskega, da so namreč učitelji že v prvem razredu "prepoznavali" pokvarjene tipe vseh vrst.

Prav slednje je izzvalo tudi Klub študentov pedagogike na ljubljanski univerzi, da se je vključil v razpravo. "Ob tem nastane vprašanje, ali sme vzgojitelj obsoditi prvošolca ali sploh otroka osnovne šole za 'pokvarjenca'. Ali ta izraz odgovarja načelom naše socialistične pedagogike?", so se spraševali študenti pedagogike. Kaj naj bi po mnenju Papeževe in Mazaja sploh karakteriziralo pokvarjenost, so se vprašali, ter kritizirali še uporabo telesne kazni, saj so iz izrečenih besed sklepali, "da smatra tovarišica Papeževa mučenje otrok le takrat, če bi jih kaznovala tako, da bi imeli telesne poškodbe". Nerazumljivo jim je bilo tudi ploskanje Boštanjcev po priznanju Papeževe, da je kdaj pa kdaj posegla tudi po fizični sili. Sporno se jim je zdelo, da se je učiteljica postavila kar v vlogo žrtve, saj naj bi na sestanku v Boštanju izjavila: "Moram pa povedati, da so nekateri učenci popolnoma brez vzgoje. Te se smatra za socialno ogrožene. Jaz sem bolj socialno ogrožena kot ti otroci." Nato je še pozvala, naj se drugi ne vtikajo v njihovo delo: "Želela bi, da bi imela v šolskem delu že enkrat mir. V šolsko delo naj se vtikajo samo tisti, ki so zato odgovorni in poklicani. Zahtevam, da oblast zaščiti mene in moje šolsko delo, da me ne bodo napadali in mi grozili." Študenti pedagogike se nikakor niso strinjali s stališčem, da se na šolske zadeve spoznajo in lahko o njih odločajo zgolj in samo pedagoški delavci. V vzgojno delo je vpletenih veliko ljudi in tudi z

³⁶ Slovenski poročevalec, XIV, št. 89, 15. 4. 1953, str. 4, Oglasite se pri nas.

³⁷ Slovenski poročevalec, XIV, št. 89, 15. 4. 1953, str. 4, Primer v Boštanju ni edinstven.

vprašanjem, kaj od šole pričakujemo, se ubada veliko ljudi in ne zgolj šolniki. Če bi bilo vzdušje v šoli Boštanj res takšno, kot ga je opisovala Papeževa, je menil klub študentov, potem se tamkajšnjemu učiteljstvu ne bi dogajalo to, kar se jim je dogajalo tisti čas: "Prav tako smo prepričani in zaupamo v resnicoljubnost večine naših otrok, ki bi se v primeru, da je nek učitelj krivično napaden, postavili v njegovo obrambo in ne bi škodoželjno lepili izrezkov iz časopisa na tablo, ter bi take primere z njimi v uri moralne vzgoje mirno lahko obravnavali." Študenti pedagogike so svojo izjavo zaključili z jasno obsodbo kakršnekoli uporabe telesne kazni v šoli: "Ob koncu naj povemo še to, da moramo seči daleč nazaj v zgodovino, ko so se vsi napredni pedagogi najostreje borili za odpravo telesne kazni pri vzgoji. Mislimo, da se moramo v naši socialistični vzgoji še posebej in najdosledneje boriti za uresničevanje teh načel ter graditi svojo avtoriteto ne na telesni moči, temveč na spoštovanju človekove osebnosti."³⁸

Zlasti med prosvetnim kadrom so se začele vrstiti polemike o vzgojnih metodah v šolah, pri tem pa je učiteljstvo pogosto reagiralo s stanovsko kolegiálnostjo in menilo, da mora in more o delu v šolskih prostorih odločati zgolj pedagoški kader. Posredno se je to lahko razumelo kot zagovarjanje početja pedagogov v Boštanju, češ da ti najbolj poznajo razmere v svojem šolskem okolišju. Toda težava tistih, ki jih je članek Smolinskega prizadel, je bila v tem, da njihovih odgovorov Slovenski poročevalec ni objavljal. To velja tako za sklepe z množičnega sestanka v Boštanju, izjavo Združenja učiteljev Slovenije – Društvo Krško, pa tudi obrambe Josipine Papež in Jožeta Mazaja. Omenjeni so dobili podporo tudi od nekaterih, ki so bili posredno omenjeni v članku Smolinskega, vendar bi vsaj nekatere težko uvrstili med dobro obrambo prizadetih. Eno takšnih je npr. pismo, ki ga je takoj po objavi članka Smolinskega čevljar Vinko Naroglav iz Boštanja napisal Mazaju. V njem je Naroglav zatrdil: "Kar čitam v današnjem poročevalcu radi mojega sina Vinkota Naroglava, je neresnično, da je bil zlasan in oklofutani. Če pa je kdaj potrebno, pa rečem, kakor sem že tudi rekel, da jaz dovolim, da se otroka kaznuje po potrebi."³⁹

Tudi pismo, ki ga je v obrambo Franceta Vučajnika napisala organizacija Ljudske mladine Slovenije nižje gimnazije v Dobovi in ga naslovila na uredništvo Prosvetnega delavca, ni bilo ravno najbolj spretno. V njem pravzaprav sploh niso negirali trditev o Vučajniku, temveč so bolj napadali Feliksa Juga, ki naj bi ob premestitvi na novo

delovno mesto s seboj odnesel tudi "popolnoma novo nogometno žogo števil. 4, katero smo dobili za nagrado na pionirskem fizikalnem festivalu v Brežicah", poleg tega še "kamiona šolskih drv, užival pa je v šoli naturalno stanovanje", zakrivil pa naj bi še nekaj podobnih nečednosti. Zaključili so: "Če tov. Jug Feliks upa blatiti sedanjega ravnatelja nižje gimn. v Dobovi tov. Vučajnika, si upamo tudi mi zraven navedenih točk poudariti, da je pretepal učence s palico in kazni pridajal razne pridevnike kakor n.pr. barabica, govedina, šlapica itd."⁴⁰

Nekateri dopisi, ki so kritizirali pisanje Mileta Smolinskega, se torej sploh niso spoprijeli z negiranjem njegovih navedb, temveč so bolj poudarjali, da ni bila napisana vsa resnica in da pričam Smolinskega sploh ne gre zaupati. Obširnejšo javno kritiko članka Mileta Smolinskega je tako z zamudo 20. aprila 1953 prinesel šele Prosvetni delavec, ki je objavil precejšen del zapisnika s sestanka v Boštanju, v katerem so svoje povedali tudi napadeni. Ob njem sta bila objavljena še dva odmeva na dogajanje, ki sta bila pisana dosti bolj trezno kot večina obramb pa tudi kot senzacionalistično pisan članek Mileta Smolinskega.

Nepodpisani pisec ("P.") je menil, da se je vsak, ki je bral članek Smolinskega, ob zapisanem moral zgroziti. Pozornost pa je usmeril na izrazito negativno konotacijo v članku Smolinskega, saj "se nam porodi misel, da so vsi ljudje v tistem kraju pokvarjeni". Takšno opisovanje se mu je zdelo zelo neverodostojno, saj bi tovrstne ekscese nekdo že moral opaziti: "Ali je ta kraj oaza? Ali je obdan s kitajskim zidom, da vplivi nove dobe niso mogli na ono stran? Ali kraj ne spada v neko višjo upravno enoto, kjer vendar vedo, kaj se dogaja na terenu? (...) Ali niso bili niti okrajni forumi tako močni, da bi zadevo odločno zagrabili pri korenini in pravočasno razkrinkali krivce, da je moral priti neki Smolinsky iz Ljubljane, ki je šele pogledal resnici v oči in povedal jasno in glasno, kaj in kako?" Pisec je nakazal, da tako shematizirana podoba dogajanja v nekem kraju pušča precej dvomnosti in odprtih vprašanj.⁴¹

Jože Zorn je ob objavi zapisnika sestanka v Boštanju pojasnil, zakaj se je uredništvo Prosvetnega delavca odločilo za njegovo objavo. Poudaril je, da "smo se ob članku razdelili na dva tabora. V prvi tabor spadajo tisti, ki jim je bilo ob članku važno edino to, ali zares pretepajo boštanski učitelji otroke, v drugega pa tisti, ki so se ob članku že zaradi njegove senzacionalne napihnjenosti vprašali, ali je članek verodostojen in pravičen."

³⁸ Slovenski poročevalec, XIV, št. 91, 18. 4. 1953, str. 4, Vzgojiteljem v premislek.

³⁹ A SŠM, fasc. 66, Pismo Naroglav Vinka – g ospodu Mazaju, Dol. Boštanj, 5. 4. 1953.

⁴⁰ A SŠM, fasc. 66, Dopis LMS na nižji gimnaziji v Dobovi – uredništvu Prosvetnega delavca, 8. 4. 1953.

⁴¹ Prosvetni delavec, IV, 1953, št. 8, 20. 4. 1953, str. 3, P.: "Vojna z otroki ali srednji vek v Boštanju".

Zorn je napisal, da je članek Smolinskega dober vzgojni opomin edinole v tem, da je odprl razpravo o telesni kazni, ki je številni še niso odklonili kot povsem nesprejemljivega vzgojnega sredstva. Za objavo zapisnika pa so se odločili zato, ker "hočemo s tem informirati vsaj prosvetne delavce tudi o drugi strani". Nato je okrcal kolege iz Slovenskega poročevalca, ki so za razliko od drugih časopisov, ko so pisali o šolski problematiki, iskali le ekscesne situacije: "Papež Josipina, Veber Leopold, Mihelič iz Notranjih Goric, prof. Bunc, Oskar Peče, vse to je samo nekaj najbolj vidnih primerov, ki so krivično prizadeli posameznike." Pri vsem tem je bilo uredništvo najbolj razširjenega slovenskega časopisa z največjim vplivom na javno mnenje, je poudaril Zorn, izrazil enostransko: "Čeprav so se pri vseh teh primerih oglasili ne samo prizadeti, marveč so jih zaščitili tudi njihovi poklicni tovariši in tudi vsi razsodni ljudje, ki dobro poznajo in objektivno presojujejo razmere, ni doslej pri teh najbolj značilnih, krivično opisanih primerih, nikdar uspelo, da bi Slovenski Poročevalec pustil do besede tudi nasprotno mnenje." Zorn je nedvoumno obsodil uporabo telesne kazni, a je ob tem dodal, da kritike tovrstnega senzacionalističnega pisanja ne gre ocenjevati kot cehovsko obrambo in zapiranje pred svetom.⁴²

Poseg oblastnih struktur v dogajanje

Stvari so ušle z vajeti, problema ni bila sposobna rešiti niti lokalna oblast pa tudi javna kritika je delovala bolj razdvajajoče kot pa v smeri iskanja izhoda iz težav. Zato je v dogajanje posegla tudi osrednja šolska oblast. Po ustavni reformi iz leta 1953 je postal osrednji državni organ za slovensko šolsko politiko Svet za prosveto in kulturo LR Slovenije, ki ga je kot predsednik vodil dr. Anton Melik. Na prvi seji se je sestel 10. aprila 1953 in med drugim ustanovil tudi posebno komisijo "za preiskavo boštanjске zadeve".⁴³ Za predsednico komisije je bila imenovana Ada Krivic, od članov sveta pa je bil vanjo imenovan še Jože Zakonšek. Zunanja člana komisije sta bila urednik Prosvetnega delavca in urednik kulturno-prosvetne rubrike Radia Ljubljana Jože Zorn ter član centralnega komiteja Ljudske mladine Slovenije Stane Markič. Komisija je zbrala vse dosegljivo gradivo, obe obravnavi pred vojaškim sodiščem, izjave Smolinskega in njegovih prič, neobjavljene odgovore Papeževe, Mazaja in prosvetnih delavcev v Krškem, objavljene časopisne prispevke na to temo, izjavi Miheliča in Vedernjakove o obisku v Boštanju de-

cembra 1951 itd. Komisija je na pogovor poklicala tudi Smolinskega, Drenovca, nekatere vodilne iz okraja Krško, med temi predsednico okrajnega Sveta za prosveto in kulturo Roziko Bohinc in člana okrajnega komiteja Zveze komunistov Karla Štreklja, in slovenskega javnega tožilca. Po pogovorih se je nameravala odpraviti še na teren v Boštanj, a so člani menili, da so na štirih sestankih obdelali toliko gradiva in slišali toliko prič, da so lahko utemeljeno prišli do nekaterih zaključkov.⁴⁴

Predstavili so jih na odprti seji 24. aprila 1953, o kateri je naslednjega dne poročal tudi Slovenski poročevalec. O delu in načelih, iz katerih so izhajali, je poročala predsednica komisije Ada Krivic. Uvodoma se je opredelila proti uporabi telesne kazni in za sodelovanje javnosti pri vzgojnih in šolskih vprašanjih. O članku Smolinskega so člani komisije menili, da teži k senzacionalnosti, da pa so njegove osnovne ugotovitve o uporabi telesne kazni v šoli v Boštanju točne. Diskutanti so v razpravi omenili, da Boštanj ni osamljen primer uporabe telesne kazni, da pa so prosvetni delavci ponekod članek v Slovenskem poročevalcu nepravilno razumeli kot frontalni napad nanje. Rozika Bohinc je opozorila, da boštanski primer ni nov, da se vleče že nekaj časa in da krivdo delno nosijo tudi šolski inšpektorji, ki ocenjujejo le strokovno delo, na vzgojne komponente pa pozabljajo. Roditeljski sestanki naj bi bili preveč šablonski, prosvetni kader pa ni uspel pritegniti staršev k večjemu sodelovanju pri vzgoji otrok, je menila Bohinčeva. Obrambo prosvetnih delavcev, ki so kritiko boštanjskih pedagogov pojmovali kot napad na celotno učiteljstvo, so razpravljavci ocenili kot cehovsko zapiranje pred zunanjim svetom. Svoj del odgovornosti pa bodo morali prevzeti tudi inšpektorji, ki so spremljali dogajanje na boštanski šoli, a niso storili dovolj, da bi prosvetni delavci opustili prepovedane (ne)vzgojne metode dela z otroci.⁴⁵

Franček Drenovec, ki je spremljal sejo, je po njej odgovorne vprašal, če so predvideli tudi kazni za grešnike. Izvedel je, da naj bi na naslednji seji Sveta za prosveto in kulturo LR Slovenije skupaj s poročilom o delu komisije predlagali tudi, "da se Stane Mihelič razreši poslov inšpektorja Sveta za prosveto in kulturo LRS", od pristojnih iz okraja Krško pa, "da bo tudi tamkajšnji svet enako ukrepal proti šolskemu upravitelju J. Mazaju, učiteljici J. Papeževi in ostalim".⁴⁶

⁴² *Prosvetni delavec*, IV, 1953, št. 8, 20. 4. 1953, str. 2, J. Z.: Za pravičnost, vzgojo in resnico.

⁴³ *Prosvetni delavec*, IV, 1953, št. 8, 20. 4. 1953, str. 3, Prva seja novega sveta za prosveto in kulturo LRS.

⁴⁴ A SŠM, fasc. 66, nenaslovljen dokument (Po ročilo Komisije za proučitev razmer na boštanski šoli, Ljubljana, 28. 4. 1953), str. 1.

⁴⁵ Prav tam, str. 1-2; *Slovenski poročevalec*, XIV, št. 97, 25. 4. 1953, str. 4, Pouk iz Boštanja, Sklepi komisije Sveta za prosveto in kulturo LRS o boštanski šoli.

⁴⁶ *Slovenski poročevalec*, XIV, št. 97, 25. 4. 1953, str. 4, Pouk iz Boštanja, Sklepi komisije Sveta za prosveto in kulturo LRS o boštanski šoli.

Idilična vas Boštanj na posnetku iz leta 1934. Običajno vedno nekje na obrobju, toda leta 1953 je pritegnila pozornost vse Slovenije. Nato pa se je znova potegnila v svojo zaspano idilo. (hrani Posavski muzej Brežice)

Novinar Slovenskega poročevalca je po seji povprašal za mnenje še predstavnika slovenske vlade Borisa Zihlerla. Ta je poudaril, da konkretnosti primera ne pozna dovolj, da pa je pozitivna plat članka Mileta Smolinskega v tem, da je odprl vprašanja o načinu vzgoje otrok, o katerih se je dotlej premalo govorilo. Okrcal je tiste, ki so zavzeli stališče, naj se o vzgojnih problemih ne bi polemiziralo javno in da naj bi bili o tem poklicani strokovno presojeti zgolj prosvetni delavci, soglašal pa je npr. z izjavo kluba študentov pedagogike. "Politika, ki je prišla do izraza na letni skupščini prosvetnih delavcev v Ljubljani in pa na straneh 'Prosvetnega delavca' in ki meri na to, da se bistvo vprašanja skriva v kopico več ali manj formalnih ugovorov in pripomb k članku tov. Smolinskega, se mi zdi nepravilna. Očitek cehovstva, ki smo ga slišali na račun take politike, se mi ne zdi povsem neutemeljen. To politiko branijo predvsem krogi, ki so v primeru, o katerem govorimo, pokazali največ nejasnosti prav v pogledu bistvenih vprašanj," je poudaril Boris Zihler.⁴⁷

Zihlerl je bil verjetno primerna tarča novinarja tudi zaradi tega, ker je o boštanjski aferi govoril tudi na kongresu Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, ki je potekal od 25. do 27. aprila v Ljubljani. Vodilni slovenski partijski kulturni ideolog je boštanjsko afero osvetlil tudi s politične strani, z vidika vladajočih političnih struktur: "Boštanjaska afera je odkrila, da naše frontne organizacije, naši oblastveni forumi nasedajo reakciji, neke-

mu v naših krogih zelo razširjenemu mnenju, da so kulturna vprašanja, vprašanja, ki zadevajo samo posvečene, to se pravi samo ljudi, ki so strokovnjaki in da se v njihov delokrog naj ne vtikajo drugi tisti, ki predstavljajo množice in njihovo voljo." Zihlerl je kritiziral tovrstna stališča, ker naj bi bile kulturne in šolske ustanove na široko odprte javnosti. Ob tem je opredelil tudi, kdo naj bi bila pristojna javnost: "Odbori SZDL morajo biti tisti činitelji, ki bodo oblastnim organom in našim vzgojiteljem vedno pomagali v njihovem delu, ki se bodo zainteresirali za razvoj šolstva, za materialno osnovo in za idejno vsebino šolstva, za pedagoško utemeljenost, tehtnost razvoja šolstva."⁴⁸

Da bi odpravili očitke o cehovstvu, so se 27. aprila 1953, na slovenski državni praznik dan Osobodilne fronte in na dan, ko je frontna organizacija zaključevala svoj kongres, sestali predstavniki učiteljskih združenj in podpisali "izjavo predsednikov republiških združenj prosvetnih delavcev o boštanjski zadevi". V njej so zapisali, da so ob polemiki vedno zavzemali sledeče stališče:

"1. Telesna kazen je izraz nemoči, ponižuje učenca in vzgojitelja, zato je vzgojitelja in družbe nevredna in je bila v šolah in vzgojnih domovih kot nesocialistično vzgojno sredstvo zavestno odpravljena. Vzgojitelji, ki telesno kazen uporabljajo, naj za to odgovarjajo in naj bodo kaznovani. Ako pa kdo uporablja telesno kazen kot izraz razredne

⁴⁷ Prav tam.

⁴⁸ AS 537, šk. 6, Stenografski zapiski IV. kongresa Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, 25.–27. aprila 1953, str. 114–115.

diskriminacije, je dvakrat kriv. Zato je stališče o telesni kazni v naših vrstah razčiščeno. Ko se borimo za popolno odpravo telesne kazni iz šol in vzgajališč, se moramo istočasno zavzemati tudi za to, da se telesna kazen izkorenini v družinah in v družbi nasploh.

2. Iskrena želja vzgojiteljev je, da bi se javnost, posebno pa starši, še bolj zanimali za vsa vzgojna vprašanja, ki naj bi našla več odmeva tudi v tisku. Obravnavanje teh vprašanj pa naj bo resno, dostojno in odgovorno, temelji naj na resnici in naj ima namen ne samo nakazovati pereče probleme, temveč tudi vzgajati javnost. Če je kdaj kateri prosvetni delavec trdil, da se vzgojna vprašanja ne smejo javno obravnavati, se tako mnenje ne sklada s stališčem združenj prosvetnih delavcev, pač pa je bilo na vseh zborih naših društev in združenj poudarjeno, naj se o vzgojnih vprašanjih javno razpravlja. Obenem odločno obsojamo vsak poizkus posploševanja napak posameznih prosvetnih delavcev in prenašanja teh napak na celoto.

3. Očitek cehovstva našim združenjem je neutemeljen. Združenja so strokovne organizacije v sestavu Zveze sindikatov Jugoslavije in imajo poleg drugih dolžnosti tudi dolžnost braniti pravice svojih članov v mejah zakonov in uredb, nimajo pa namena braniti krivce in tiste, ki škodujejo razvoju socializma.⁴⁹

Pod izjavo so bili podpisani Henrik Zdešar za Združenje učiteljev Slovenije, Miroslav Raubar za Združenje profesorjev in predmetnih učiteljev, Danilo Sbrizaj za Združenje profesorjev in učiteljev strokovnih šol, Albin Ogorelec za Združenje defektologov in Marjanca Pirnat za Združenje vzgojiteljev. Očitno je bilo, da skušajo strokovna združenja umiriti zadevo in od napenjanja mišic preiti h konstruktivnemu dialogu. Jasno so obsodili telesno kazen, se zavzeli za kaznovanje kršiteljev, a hkrati medije opomnili, da si želijo, da bi poročali o šolski problematiki bolj celovito in manj v stilu rumenega tiska.

Podobno stališče je zavzela tudi Komisija za proučitev razmer na boštanjski šoli, ki je končno poročilo oblikovala na svoji zadnji seji 28. aprila 1953. V prvi točki je opredelila odnos do telesne kazni in zapisala: "Uporabljanje telesne kazni je pri nas v šolah in v družinah še precej razširjeno. Boštanjski primer ni osamljen in je odjeknil v javnosti ravno zaradi tega, ker smo do sedaj o tem premalo pisali." Odločnejši boj učiteljev proti uporabi telesni kazni v šoli, je poudarila komisija, se je začel že v medvojnem obdobju s strani "učiteljskega pokreta" (združenja levo usmerjenih prosvetnih delavcev iz

časa prve Jugoslavije) in zato je že zakon o ljudskih šolah iz leta 1929 izrecno prepovedal telesno kazen. Dejstvo, da je treba o tem vnovič tako na široko razpravljati, naj bi bil dokaz, da pri tem vprašanju niso bili zadosti angažirani prosvetni delavci pa tudi množične organizacije, ki naj bi sodelovale pri vzgoji otrok. V drugi točki se je komisija opredelila do sodelovanja javnosti pri vzgojnih in šolskih vprašanjih in poudarila: "Šola je družbena ustanova in mora služiti ljudstvu, zato ima ljudstvo pravico in dolžnost, da z vso odgovornostjo sodeluje in soodloča pri obravnavanju šolskih in vzgojnih vprašanj." Toda to načelo naj bi najbolj ovirali ravno tisti, ki imajo poglavitno vlogo v šolskih prostorih: "Ugotovili pa smo prilično občutljivost prosvetnega kadra. Prosvetni delavci smatrajo, da je boštanjski primer obravnavanja smatrati kot frontalni napad nanje." Komisija se s tem ni strinjala, a je hkrati opozorila, da bi moral tisk o šolskih problemih pisati "resnično in nesenacionalno", dočim je Slovenski poročevalec "pri obravnavanju nekaterih konkretnih primerov bil enostranski, način pisanja senzacionalen – zlasti karikature, naslov – dočim ni objavljala nekaterih aktualnih član- kov s tega področja".⁵⁰

Po splošnih ugotovitvah je komisija predlagala tudi konkretne ukrepe in na prvem mestu omenila: "Primer učiteljice Papeževe, šol. upravitelja Mazaja in šol. upravitelja Vučajnika naj obravnava in podvzame ustrezne ukrepe Svet za prosveto in kulturo okraja Krško zaradi ugotovljenih nehumanih postopkov do otrok v šoli." Za Papežovo je pretepanje otrok ugotovilo že disciplinsko sodišče leta 1951, je poudarila komisija in dodala že omenjeno priznanje Papeževe na sestanku v Boštanju 8. aprila ter izjave, ki jih "je dobil tov. Smolinsky in katere sedaj preverja Javno tožilstvo. Po prvih informacijah Javnega tožilstva večina teh izjav v osnovi drži." Tudi za Mazaja je bilo dokazno gradivo isto.⁵¹ Drugi ukrep je postavil pod vprašaj ustreznost dela šolske inšpekcije: "Okrajni svet za prosveto in kulturo okraja Krško naj razišče, v koliko sta za takšno stanje odgovorna okrajna prosvetna inšpektorja, ki sta le s strokovne strani ocenjevala delo učiteljstva na tej šoli, nista pa – kljub prejšnji disciplinski kazni Papeževe – se borila in ničesar podvzela, da se preneha s pretepanjem otrok. Papeževa je bila vsa ta leta odlično strokovno ocenjena."⁵²

V tretjem predlogu so segli najvišje: "Še v ostrejši meri se to vprašanje nanaša na inšpektorja republiškega sveta, ki je raziskoval zadevo v Boštanju v decembru 1951. leta in kljub disciplinski kazni učiteljice Papeževe ni smatral za svojo os-

⁴⁹ *Prosvetni delavec*, IV, št. 9, 6. 5. 1953, str. 2, Izjava predsednikov republiških združenj prosvetnih delavcev o boštanjski zadevi.

⁵⁰ A SŠM, fasc. 66, nenaslovljen dokument (Poročilo Komisije za proučitev razmer na boštanjski šoli, Ljubljana, 28. 4. 1953), str. 2–4.

⁵¹ Prav tam, str. 5.

⁵² Prav tam, str. 6.

nega učiteljstva". V tretji točki je Svet za prosveto in kulturo vnovič opozoril, da vzgojnih vprašanj ne smejo obravnavati ločeno ali pa jih prepuščati zgolj šolskemu delu, temveč morajo pri vzgoji sodelovati šola, družina ter društva in množične organizacije. V četrti točki je svet neposredno okrcal še medije, ki naj bi sicer precej poročali o šolskih vprašanjih, a naj bi pisali precej po svoje: "Nepravilno pa je, da je 'Slovenski poročevalec' pri obravnavanju nekaterih konkretnih primerov uvelodel senzacionalen način pisanja, podkrepjen s karikaturnimi, neprimernimi in senzacionalnimi naslovi itd., med tem ko ni objavljaj nekaterih člankov, ki obravnavajo pereča vprašanja s tega področja. 'Slovenski poročevalec' je v svoji številki z dne 25. 4. 1953 tudi neupravičeno objavil del materiala komisije Sveta, ki ga je ta obravnavala na svoji seji dne 24. t.m. ter ta neupravičeno objavljeni material imenoval sklepe te komisije. Podobno se je tudi 'Prosvetni delavec' v razpravi poslužil delno nenačelnega načina obravnave."⁵⁵

Po potrditvi stališč komisije za proučitev razmer na boštanjski šoli je začela boštanjska afera izgubljati pozornost medijev. Slovenski poročevalec in Prosvetni delavec sta izjavo Sveta za prosveto in kulturo LR Slovenije zgolj navedli v celoti, nista pa je komentirali; morda je pri tem tudi kritika o enostranskem in nenačelnem poročanju opravila svoje.

Boštanjska afera v očeh vodilnih političnih struktur

Boštanjska afera je potekala v času, ko je začela jugoslovanska in z njo tudi slovenska oblast preišljevat, da je že prišel čas za korenito šolsko reformo, ki naj bi v temeljih preuredila ustroj šolstva.⁵⁶ Načrtovalcem šolske politike sicer še ni bilo jasno, kakšen naj bi bil ta v bodoče, so pa hoteli šolsko shemo preoblikovati v konsenzu z večino prosvetnega kadra. Zato je bilo treba pozornost iz nekaterih vročih šolskih tem, kot sta bili boštanjska afera in slab socialni položaj učiteljstva, preusmeriti na vprašanja, kakšno šolstvo bi bilo najbolj ustrezno domači stvarnosti in kako poiskati izhod iz aktualnih šolskih problemov.

Tudi v tem bi lahko iskali vzroke, zakaj in kako je afera, ki je razburkala dobršen del slovenske prosvetne stroke in širše javnosti, tako na hitro zapustila prizorišče. Od seje Sveta za prosveto in kulturo LR Slovenije, na kateri so potrdili poročilo komisije za proučitev razmer na boštanjski šoli, so

se k njej vračali le še občasno na sejah vodilnih slovenskih političnih organov in jo pri tem največkrat v zaprtem krogu brez oči javnosti obravnavali bolj v sklopu načelnih vprašanjih o odnosu šole in družbe.

Polemika o boštanjski aferi je izginila iz javnih medijev, pa tudi obračunavanje s kršitelji predpisov je potihnilo in poniknilo, tako da niti ni jasno, kateri sklepi oziroma priporočila komisije za proučitev razmer na boštanjski šoli so bili dejansko realizirani. V arhivu Sveta za prosveto in kulturo LR Slovenije ne najdemo ničesar o usodi republiškega inšpektorja Staneta Miheliča, neposredno podrejenega temu svetu. V kazalu arhivskega gradiva za leto 1953 je pod njegovim imenom sicer zabeležka "zadeva Boštanj",⁵⁷ toda tega dokumenta v arhivu sveta (pod redno številko 2286, navedeno v kazalu), ni. Kasneje v istem letu sta v kazalu omenjeni še dve zabeležki pri imenu Stane Mihelič, tako da lahko sklepamo, da po aferi ni (takoj) izgubil službe. Tudi pod zabeležkami "imenovanje in razrešitev inspektorjev" v kazalu za leto 1953 ne najdemo nikakršnih navedb za okrajni ljudski odbor Krško.⁵⁸ Papeževa je bila sicer odstranjena iz Boštanja, a ni bila odpuščena iz službe, temveč premeščena na drugo delovno mesto v Sevnico.

Del tistega, kar se je dogajalo po tem, ko je boštanjska afera na hitro, kakor je prišla, tudi izginila iz javnosti, lahko izvemo iz pogovorov med vodilnimi lokalnimi in slovenskimi komunisti. Na sejah izvršnega komiteja centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije so okraj Krško obravnavali kot politično zelo problematičnega ne le zaradi vpliva katoliške cerkve, temveč tudi zaradi nespособnosti lastnega kadra na lokalnem nivoju. Omembe slabih političnih razmer in tudi boštanjske afere so ostale za zaprtimi vrati pogovorov političnega vrha in niso ugledale javnosti. Predsednik slovenske vlade in politično eden najpomembnejših mož v slovenskem vrhu Boris Kraigher je na seji izvršnega komiteja Zveze komunistov Slovenije 10. decembra 1953 omenil, da je okraj Krško "nedvomno najslabši okraj v Sloveniji", da so se tam "pokazale močne birokratske tendence v celotnem našem aktivu", rezultat tega pa so bili tudi slabi rezultati na volitvah.⁵⁹

Slab politični položaj so že pred volitvami večkrat analizirali tudi člani okrajnega komiteja Zveze komunistov Slovenije Krško, a očitno niso našli poti iz krize. Na seji 16. februarja 1953 so ugotavljali, da v številnih občinah vodilna mesta zase-

⁵⁵ *Slovenski poročevalec*, XIV, št. 105, 6. 5. 1953, str. 4, Ugotovitve Sveta za prosveto in kulturo LRS o uporabljanju telesnih kazni na osnovni šoli v Boštanju; *Prosvetni delavec*, IV, št. 10, 20. 5. 1953, str. 1, Poročilo Sveta za prosveto in kulturo o seji dne 29. IV. 1953.

⁵⁶ Več o tej problematiki glej: Gabrič, *Šolska reforma 1953-1963*.

⁵⁷ AS 249, š. 166, Kazalo 1953, M-Ž, Mihelič Stane, inšp. SPK, 2286.

⁵⁸ AS 249, š. 165, Kazalo 1953, A-L, Imenovanje – imenovanje in razrešitev inspektorjev.

⁵⁹ *Zapisniki politbiroja CK KPS/ZKS 1945-1954*, str. 336-338.

dajo novi ljudje, ki niso komunisti, dotlej vodilne komuniste pa so izrinjali iz pomembnih oblastnih struktur. Vodilni okrajni partijci so za več mest in občin poudarjali, da se vse bolj uveljavlja kler, med šolskimi zadevami pa so se zgrozili nad primerom šole, na kateri je upravitelj skrajševal pouk po željah župnika, da je ta poučeval verouk.⁶⁰ Toda Boštanja – seja je potekala še pred boštanjsko afero – ni kot problematičnega omenil nihče.

Tudi nekaj mesecev kasneje je vodstveni politični kader v okraju Krško boštanjško afero kar nekako spregledal. Na prvi seji okrajnega komiteja Zveze komunistov po izbruhu afere, 15. maja 1953, se z afero, o kateri je razpravljala vsa Slovenija, niso ukvarjali! Razvidno je bilo, da so po formalnem preoblikovanju Komunistične partije v Zvezo komunistov in s tem posledično po formalnem odrekanju statusa monopolne politične stranke komunisti na terenu v spremenjenem političnem ozračju niso znašli in da so jih v nekoliko liberalnejšem vzdušju preglasili toni in argumenti kritikov komunističnega političnega monopola. Rozika Bohinc je brez zadržkov priznala, "da se vsi komunisti ne zavedajo in ne znajdejo ob prehodu iz ozkega zaprtega dela v širino".⁶¹ Boštanjski primer je mimogrede omenil le Franc Dragan, ki je poudaril, da "bomo uspeli ravno na bazi razredne borbe, ker se bodo oglašali in šli z nami manjši za svoj obstoj," v Boštanju pa se jim je dogajalo, da je v imenu komunistov sin največjega kmeta razglašal, "da pri njih so vsi enaki in zadovoljni, mali in veliki". V Boštanju, je menil Dragan, "že socialni sestav (občinskega komiteja Zveze komunistov, op. p.) ne dopušča razredne borbe".⁶²

Delna liberalizacija družbe v začetku petdesetih let je vodila do tega, da so se okrepile kritike nepravilnosti oblastnikov, pa tudi do tega, da so se lahko stališča komunistov med seboj razhajala. Vodstvo Zveze komunistov Slovenije je ob tem opustilo politiko nekontrolirane podpore lokalnih oblastnikov, ki so s svojo samovoljo in samopašnostjo povzročali politično škodo, saj so ljudje vzroke za težave pač iskali na strani oblasti, ne ozirajoč se na to, če nekdo dela na svojo roko v nasprotju s stališči in navodili njemu nadrejenih organov. Če se je kje pojavila težava in je slovenski partijski vrh prejel pritožbe na račun očitnih nepravilnosti na terenu, niso več stoddostno zaupali poročilom okrajnih oblastnih ali političnih organov, temveč so ob izrazito nasprotujočih si informacijah na teren poslali svoje komisije, ki naj bi proučile probleme na licu mesta in se seznanile s stališči pro et contra. Skupine ali komisije cen-

tralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije so tako v letu 1953 obiskale in se ubadale s političnimi težavami in nepravilnostmi v okrajih Črnomelj, Radovljica, Tolmin, Šoštanj in še nekaterimi, med njimi tudi z okrajem Krško, kamor sta šla politično situacijo spoznavat predsednik slovenske vlade Boris Kraigher in predsednica komisije za proučitev razmer na boštanjski šoli Ada Krivic. Lokalna politična vodstva so izgubljala status nedotakljivosti in za najbolj očitne nepravilnosti so morali po novem odgovarjati tudi lokalni veljaki.

Boštanjška afera je prišla obširneje na dnevni red lokalnega političnega aktiva šele tedaj, ko so jih obiskali iz nadrejenih forumov. To je bilo že po volitvah leta 1953, na katerih je veliko komunističnih kandidatov v okraju Krško pogorelo, zaradi nepravilnosti pa so pristojni razmišljali celo o razveljavitvi volitev v posameznih volilnih okrajih. Boris Kraigher in Ada Krivic sta se kot gosta udeležila seje okrajnega komiteja Zveze komunistov Slovenije Krško, ki je bila 8. decembra 1953. Slišala sta lahko, da je bilo veliko vodilnih ljudi vpletenih v kriminalna dejanja, da falsificiranje izjav ali podpisov za doseg političnega cilja ni bilo nekaj neobičajnega, in da bi bila pri posameznih občinah razveljavitev volitev povsem smiseln ukrep, upoštevajoč napake, storjene v predvolilnem času. Sekretar okrajnega komiteja Lojze Mlakar je v seriji občin, kjer komunisti skrbijo predvsem za to, da branijo svoj položaj, omenil tudi Boštanj, "kjer je organizacija ZK vložila tožbo proti članku Smolinskega. Po daljši razpravi o tem, da je nesmiselno in nepravilno, je bilo samo 6 komunistov za to, da se tožba umakne, a 13 proti. Šele po nekaj tednih smo uspeli, da so komunisti, pred par dnevi, tožbo umaknili."⁶³

Medtem ko so člani okrajnega komiteja v diskusiji analizirali in kritizirali lokalne volitve v občinah, kjer so bili rezultati za komuniste več kot zaskrbljujoči (Krško, Kostanjevica, Blanca, Bučka ...), je Kraigher v kritiko vpletel tudi Boštanj in opozoril, da so tožbo poleg komunistične vložile tudi boštanjске organizacije Socialistične zveze delovnega ljudstva in Zveze borcev: "V boštanjski zadevi ukrepi, ki so bili podzvzeti, sploh ne odgovarjajo, temveč so politično situacijo le poslabšali. Premestitev Papeževe na boljši položaj je zelo smešna." Ob tem je dodal, da njihov največji sovražnik ni kler, ki so ga izpostavljali lokalni veljaki, temveč birokratizem, ki ga je označil takole: "Birokratizem je prepuščanje dela ozkemu krogu ljudi", torej brez iskanja podpore pri širšem krogu ljudi.⁶⁴ Pritrdil mu je Lojze Mlakar, ki je opozoril,

⁶⁰ AS 1589, šk. 1555, Zapisnik V. redne seje Okrajnega komiteja ZKS Krško, 10. 2. 1953.

⁶¹ AS 1589, šk. 1555, Zapisnik VII. redne seje Okrajnega komiteja ZKS Krško, 15. 5. 1953, str. 7.

⁶² Prav tam, str. 8.

⁶³ AS 1589, šk. 1555, Zapisnik XI. redne seje Okrajnega komiteja ZKS Krško, 8. 12. 1953, str. 4.

⁶⁴ Prav tam, str. 7.

Šola v Boštanju iz časov, ko je pritegnila pozornost širše slovenske pedagoške srenje (A SŠM, fototeka)

da je šlo pri vodilnih v Boštanju za dobršno mero užaljenosti, saj naj bi izhajali iz načela, da "gre za obrambo časti Boštanja", na sodišču in tožilstvu pa naj bi razlagali "nemogoče teorije".⁶⁵

Oglasila se je še Ada Krivic in dodala, da je boštanjska afera posledica nemoči lokalnih političnih organizacij, ki niso znale izkoristiti niti očitne prednosti, ki so jo imele: "Da je stanje med učiteljstvom slabo, nam dokazuje tudi učiteljski občni zbor, kjer so propadli naši dobri, predani učitelji (Mimi Zupančič), dobili pa so nasprotni (Vučajnk)." Pa tudi po aferi niso počistili za sabo, je dodala Krivičeva in opozorila na neizpolnjena priporočila komisije republiškega Sveta za prosveto in kulturo, ki jo je vodila: "Boštanjsko afero je posebna komisija sicer preiskala in ugotovila dejstva, vendar je ostalo samo pri tem, tega se niste poslužili in šli v širino." Samokritično, ker tega niso upoštevali, se je oglašil član okrajnega komiteja Karel Štrukelj. Priznal je, da je nerazčiščenim posledicam kriv "zelo neenoten odnos in naša počasnost", navedel pa še dodaten primer neizkoriščene priložnosti za čiščenje Avgijevega hleva: "Če pogledamo sedaj Vučajnka, ki je ponaredil v korist svoje hčerke uradne listine in nismo ničesar pokrenili, celo izvoljen je bil na učiteljskem zboru."⁶⁶ Ali nam morda ta pripomba namiguje, da so bile že omenjene izjave učiteljskega društva, vse z enim in istim slabo čitljivim podpisom, dejansko zgolj sad Vučajnka osebno?

Da je bil Kraigher z videnim in slišanim v Krškem zelo nezadovoljen, je dva dni kasneje, 10.

decembra 1953, povedal na seji izvršnega komiteja Zveze komunistov Slovenije. Kot enega od pomembnih dejstev, ki so povzročale politično škodo, je omenil tudi sledeče: "Nadalje še ni rešena boštanjska afera, pri čemer komite dovoli, da se vsa stvar vodi povsem anarhično in na liniji užaljenosti boštanjkega aktiva ter se vlagajo tožbe, kot jo je na primer vložila partijska organizacija, kar je z nekim disciplinskim pritiskom preprečil Mlakar, ni pa mogel preprečiti, da bi ne vložili tožbe Socialistična zveza, občinski ljudski odbor in celo zveza borcev. Vsaka od teh organizacij toži za sebe. Krivda je v tem, da se po tej stvari ni odločno udarilo in so storili samo to, da so prestavili Papeževu v njen domač kraj v Sevnico."⁶⁷

Bolj obširno so vodilni slovenski politiki o boštanjski aferi razpravljali na seji izvršnega komiteja Zveze komunistov Slovenije 8. januarja 1954, največ novega pa je dodal tisti, ki je spoznaval situacijo na mestu samem in očitno tudi iz ozadja vplival na razreševanje problema. Boris Kraigher se je sicer strinjal s stališčem uvodničarja Jožeta Potrča, da je bil članek Smolinskega slab in prenapihnen, ni pa se strinjal s Potrčem v oceni, da naj bi dogajanje metalo slabo luč na vse učiteljstvo: "Ugotovljeno je bilo, da učiteljica Papeževa pretepa otroke in je bila za to disciplinsko kaznovana. Stvar je šla naprej. Nekdo je napisal slab članek, v katerem je stvari pretiraval. Bistveno pa je to, da se najde vse učiteljstvo v Sloveniji in skoraj v vsej Jugoslaviji, ki postavlja vprašanje načina in iz tega dela vprašanje, ker se čuti uža-

⁶⁵ Prav tam, str. 11.

⁶⁶ Prav tam, str. 11.

⁶⁷ *Zapisniki politbiroja CK KPS/ZKS 1945-1954*, str. 337-338.

ljeno." V oceni "vse učiteljstvo" je močno pretiraval tudi Kraigher, saj že omenjene izjave povedo, da so se učiteljske organizacije distancirale od kršiteljev predpisov o prepovedi uporabe telesne kazni v šoli. Toda glavni politični problem je Kraigher videl v tem, da okrajno vodstvo ni postopalo tako, kot bi moralo: "Osnovna krivda, da je do tega prišlo, leži na okrajnem komiteju in na tovarišici Roziki Bohinčevi, ki sta bila poklicana na licu mesta postaviti stvari pravilno. Tu pa je vmes tudi prijateljstvo med Bohinčevo in Papeževo. Celotna stvar se potem obravnava neprincipielno. Mi pa nasedamo učiteljstvu, njihovi užaljenosti, češ da se blati čast učiteljstva, ako neka učiteljica udari otroka, niso to hitlerjanske metode itd. Vsi zagrabijo izraz 'hitlerjanske metode'." Napaka je bila tudi v tem, je menil Kraigher, ker se ni vodstvo Zveze komunistov Slovenije takoj vmešalo v dogajanje in je prepustilo stvari v zvezi s postopkom proti Malovrhu lokalnim organom, ki pa so, kot je že poudaril, problem obravnavali nenačelno: "Vojaško sodišče se je pri obravnavi zadeve postavilo na stališče izjav ZK in oficijelne izjave sindikata učiteljev in po tem dopisnika obsodilo." S tem je mislil na drugo sodno obravnavo proti Malovrhu. Po izbruhu se je v dogajanje, je priznal Kraigher, neposredno vpletel tudi slovenski politični vrh: "Stvar sem nato sam postavil pred vrhovno sodišče, ki je sodbo razveljavilo."⁶⁸

V nadaljevanju razprave so vodilni slovenski komunisti poudarjali, da afera še vedno obremenjuje politični položaj in odnos učiteljstva in družbe. Obrambo učiteljev, da naj o šolskih zadevah odločajo v učiteljskih vrstah, so ocenjevali kot stanovsko cehovstvo in poudarjali, da tudi vodstva učiteljskih organizacij niso storila dovolj, da bi se o šolskih zadevah odprto diskutiralo v javnosti. Stane Kavčič je menil, da so imeli ob boštanjski aferi "lepo priliko, da tolčemo cehovske težnje", Miha Marinko pa je opozoril, da se pri tovrstnih zadevah ne smejo ubadati s podrobnostmi, kajti "ako se spuščamo v drobne majhne zadeve, potem izgubimo glavno principiarno linijo". Boris Kraigher pa je posredno opozoril, da se lahko nedoslednost obračuna s kršitelji predpisov razume tudi kot poraz oblasti, ki so te predpise sprejele in za kršitelje predlagale kazni. Pri tem je še enkrat ponovil, do česa je prišlo, pa se po njegovem mnenju ne bi smelo zgoditi: "Učiteljico Papeževo se je premestilo na boljše mesto, iz Boštanja v Sevnico."⁶⁹

Boštanjsko afero je Zveza komunistov Slovenije začela izkoriščati kot sredstvo, s katerim je utemeljevala poseganje širše javnosti tudi v notranja šolska vprašanja. Za oblastnike je bila boštanjska afera prekrasen primer, do kakšnih ekscesov lahko

pride v šolskih prostorih, če se pristojni oblastni in politični organi ne zanimajo za dogajanje za šolskimi stenami. Pristojno javnost so po mnenju vodilnih politikov posebjali oblastni in politični organi, zlasti Socialistična zveza delovnega ljudstva. Leto dni po aferi je slovenska oblast že začela sprejemati zakonodajo, ki naj bi odvzela učiteljem pravico odločanja o vseh šolskih zadevčinah in pristojnosti razdelila med predstavnike zainteresirane javnosti. Kadrovsko politiko o tem, kdo naj bi predstavljal širšo javnost, pa je v svojih rokah trdno držala vladajoča politična struktura.

Kolikšen vpliv je imela boštanjska afera na izkoreninjanje telesne kazni v šolah, je težko soditi. Vsekakor je pomembno vplivala na širjenja spoznanja, da telesna kazen ni primerno vzgojno sredstvo, čeprav so se še vedno našli posamezniki med pedagoškim kadrom, ki so jo zagovarjali. V delu *Analiza šolskih kazni*, ki jo je leta 1965 objavil France Strmčnik, je navedel tudi stališča do uporabe telesne kazni. "Od 185 anketiranih učiteljev jih je 7 odgovorilo, da smatrajo telesno kazen za eno izmed najvažnejših in najučinkovitejših kazni ter vzgojnih sredstev sploh", je zapisal Strmčnik, ki je že pred tem z odnosom do te oblike kazni v zgodovini nakazal na njeno škodljivost. Zato je k gornjemu dodal: "Mislim, da bi bilo spričo spoštovanja ogromne večine našega učiteljstva nevredno, nekulturno in zanj žaljivo, če bi posvetili danes, v obdobju demokratizacije in humanizacije medljudskih odnosov, tem posameznikom, ki očitno ne sodijo v vzgojiteljski poklic, še kako večjo pozornost." Proti vsaki uporabi telesne kazni se je izreklo 52 učiteljev, 133 pa jih je odgovorilo, "da telesni kazni sicer ne pripisujejo neke splošne in večje vzgojne vrednosti, da pa brez nje v določenih primerih le ni mogoče izhajati."⁷⁰

Vprašanje, kje je tista meja, ko vsi ostali načini vzgojno bolj sprejemljivega kaznovanja odpovedo in ko pedagoški delavec začuti, da bo v konkretnem primeru učinkovita le še pedagoška klofuta, je torej še vedno ostalo odprto.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

- ARS – Arhiv Republike Slovenije
 AS 231 – Ministrstvo za prosveto Ljudske republike Slovenije
 AS 249 – Svet za kulturo in prosveto Ljudske republike Slovenije
 AS 537 – Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije
 AS 1589 – Centralni komite Zveze komunistov Slovenije

⁶⁸ *Zapisniki politbiroja CK KPS/ZKS 1945–1954*, str. 353.

⁶⁹ Prav tam, str. 353–354.

⁷⁰ Strmčnik, *Analiza šolskih kazni*, str. 197–198.

A SŠM – Arhiv Slovenskega šolskega muzeja
Posavski muzej Brežice

ČASOPISI

Pavliha, 1953.

Prosvetni delavec, 1953.

Slovenski poročevalec, 1953.

LITERATURA

Gabrič, Aleš: *Šolska reforma 1953–1963*. Ljubljana :
Inštitut za novejšo zgodovino, 2006 (Zbirka
Razpoznavanja = Recognitiones ; 3).

Smolinsky, Mile: Vojna z otroki ali srednji vek v
Boštanju, I. del. *Slovenski poročevalec*, XIV, št.
79, 4. 4. 1953, str. 5.

Smolinsky, Mile: Vojna z otroki ali srednji vek v
Boštanju, II. del. *Slovenski poročevalec*, XIV, št.
80, 5. 4. 1953, str. 4.

Strmčnik, France: *Analiza šolskih kazni*. Ljubljana :
Državna založba Slovenije, 1965.

Strmčnik, France: Zgodovinski oris razumevanja in
pomena pedagoške kazni. *Šolska kronika –
zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 12 –
XXXVI, 2003, št. 2, str. 274–296.

*Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in
vzgoje*, 12, 2003, št. 2.

Šuštar, Branko: S šibo je križ. List 'Slovenski
učitelj' o šolskih kaznih in nagradah v začetku
20. stoletja. *Šolska kronika : zbornik za zgo-
dovino šolstva in vzgoje*, 12, 2003, št. 2, str.
224–256.

Zapisniki politbiroja CK KPS/ZKS 1945–1954 (zbra-
la in uredila Darinka Drnovšek). Ljubljana : Ar-
hivsko društvo Slovenije, 2000.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Sie prügeln auch die Schüler, nicht wahr? Die Boštanj-Affäre des Jahres 1953

Der Verfasser setzt sich in seinem Beitrag mit einer Affäre aus dem Jahr 1953 auseinander, die durch einen Artikel im Tageblatt *Slovenski poročevalec* ausgelöst wurde. Der Journalist Mile Smolinsky schilderte darin die Ereignisse an der Grundschule Boštanj, wo die Lehrerin Josipina Papež mehrere Kinder blutig geschlagen haben soll. Die genannte Lehrerin war bereits früher wegen ungeeigneter Erziehungsmethoden vom Disziplinargericht bestraft worden, dennoch wurde von den zuständigen Personen nichts unternommen, um die Exzesse an der Schule zu unterbinden. Der

Lehrerin sollen bei den unzulässigen Erziehungsmethoden auch der ehemalige und der damalige Schuldirektor zur Seite gestanden haben, von den für die Grundschule Boštanj zuständigen Lokalbehörden, die in erster Linie dazu berufen gewesen wären, der Anwendung von verbotenen Erziehungsmethoden einen Riegel vorzuschieben, wurde die Angelegenheit verschwiegen bzw. ignoriert.

Die Veröffentlichung des sensationell aufgemachten und mit sarkastischen Karikaturen versehenen Berichtes in dem Tageblatt mit der höchsten Auflage in Slowenien löste eine breite öffentliche Diskussion aus. Den zur Sensation aufgebauten Artikel fassten manche Lehrkräfte als frontalen Angriff gegen die Lehrerschaft schlechthin auf. Die Redaktion des *Slovenski poročevalec* nahm einen einseitigen Standpunkt ein und war nicht bereit, Gegendarstellungen zu veröffentlichen, so dass diejenigen, die im Artikel angegriffen wurden, ihren persönlichen Gesichtspunkt nicht öffentlich äußern konnten. Sie waren bei der Verteidigung wenig überzeugend, stellten sie doch nur die in dem genannten Artikel vorkommende Sensationshascherei heraus, wobei sie die wesentliche Frage zu vermeiden suchten, und zwar die der Akzeptanz körperlicher Züchtigung im Schulsystem. Diese griffen vor allem die Kritiker an der Vorgehensweise der Boštanjer Grundschule auf und hoben in der Polemik nachdrücklich hervor, dass körperliche Züchtigung in Schulräumen keineswegs anzuwenden sei. Da die Lokalbehörden und die zuständige Schulinspektion nicht entsprechend reagierten, um weitere Unregelmäßigkeiten an der betreffenden Schule zu verhindern, griffen die zentralen slowenischen Behörden in das Geschehen ein. Eine eigens zur Prüfung der Verhältnisse an der Grundschule Boštanj geschaffene Kommission stellte fest, dass die grundlegenden Angaben über die unerlaubte körperliche Züchtigung im Zeitungsartikel stimmten und schlug vor, dass die zuständigen Stellen im Rahmen der Gesetzesbestimmungen in diesem Fall intervenieren sollten. Zugleich kritisierte die Kommission die Zeitungen wegen ihrer sehr einseitigen Berichterstattung.

Die Boštanj-Affäre trug wesentlich dazu bei, dass die Überzeugung von der körperlichen Züchtigung als ungeeigneter Erziehungsmethode ins allgemeine Bewusstsein gehoben wurde. Dessen ungeachtet fanden sich unter den Lehrkräften immer wieder auch solche, die diese Methode befürworteten. Auch eine im darauffolgenden Jahrzehnt durchgeführte Analyse zeigte, dass körperliche Züchtigung nicht ganz aus den Schulräumen ausgemerzt wurde.